

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (socialinio darbo organizavimo) studijų
programa, IV kursas

Kornelija Gedaminskaitė

**SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS SU SMURTAŲ ŠEIMOJE
PATYRUSIAIS VAIKAIS YPATYBĖS**

Bakalauro darbas

*Bakalauro darbo vadovė –
doc. dr. Asta Vaitkevičienė*

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojama socialinio pedagogo veikla su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais ypatybės. Suformuluotas tikslas – nustatyti socialinio pedagogo veiklos su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais ypatybes.

Analizuojant socialinio pedagogo veiklos su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais ypatybes, atskleisti pagalbą smurtą šeimoje patyrusiam vaikui, šeimai, koordinavimo problemas bei prevencinį darbą, pasirinktas kokybinis tyrimas, taikant turinio (content) analizės metodą. Tyrime apklausti 8 socialiniai pedagogai iš Šiaulių miesto bei rajono mokyklų ir gimnazijų.

Interviu metodu siekta išsiaiškinti socialinio pedagogo pagalbos būdus ir metodus dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje, kokia bendradarbiavimo nauda su smurtaujančiais tėvais, su kokiomis koordinavimo problemomis susiduriama teikiant pagalbą, kokios prevencinės programos vykdomos siekiant sumažinti smurtą. Analizuojant tyrimo duomenis, siekta atskleisti socialinių pedagogų teikiančių pagalbą smurtą patyrusiems vaikams asmenines patirtis.

Tyrimu nustatyti socialinio pedagogo pagalbos būdai ir metodai dirbant su vaikais patyrusiais smurtą šeimoje. Pagalba teikiama įvairi: psichologinė, bendravimas, išklausymas, problemos sprendimas, analizavimas. Problemai spręsti naudojami įvairūs metodai: individualus darbas su vaiku, grupinis darbas, pokalbiai, stebėjimas, anketavimas, socialinių įgūdžių formavimas, žaidimai. Tyrimas atskleidė, kad bendradarbiavimas su tėvais yra labai naudingas, nes suteikiama efektingesnė pagalba, greičiau išsprendžiama problema, pasiekimas teigiamas rezultatas, geriau pamatomos šeimos problemos. Tyrimo metu atsiskleidė, kad ne visada pavyksta sėkmingai bendradarbiauti, sulaukti reikiamos pagalbos, susiduriama su įvairiomis problemomis. Tyrimas parodė, kad vykdomos įvairios prevencinės programos, vaikų švietimas, grupinis darbas su tikslinėmis grupėmis, konsultacijos, projektai.

Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad dirbdami socialiniai pedagogai naudoja įvairius pagalbos būdus ir metodus su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje. Tačiau suteikta pagalba ne visada būna efektyvi, nes tėvai ignoruoja pagalbos procesą. Tai apsunkina pagalbos teikimą. Patirtas smurtas vaikui gali turėti didžiulių pasekmių, kurios gali lydėti vaiką visą tolesnį gyvenimą. Tyrimo tikslas buvo pasiektas, nustatant socialinio pedagogo veiklos su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais ypatybes.

Esminiai žodžiai: socialinio pedagogo veikla, smurtas šeimoje, pagalbos būdai, metodai.

Turinys

Bakalauro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SMURTO ŠEIMOJE SAMPRATA	7
1.1. Smurto sąvokos apibrėžimas	7
1.2. Smurto formos	8
1.3. Smurto šeimoje priežastys	10
1.4. Smurto šeimoje pasekmės vaikui	12
2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLA DARBE SU SMURTA PATYRUSIAIS ŠEIMOJE VAIKAIS	16
2.1. Socialinės pedagogikos samprata	16
2.2. Socialinio pedagogo funkcijos ir profesinės veiklos principai.....	17
2.3. Socialinio pedagogo veiklos metodai	20
3 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS SU SMURTA ŠEIMOJE PATYRUSIAIS VAIKAIS KOKYBINIO TYRIMO REZULTATAI	24
3.1. Tyrimo metodika	24
3.2. Tyrimo dalyviai	24
3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas.....	25
3.3.1. Socialinio pedagogo darbas su smurta patyrusiu vaiku.....	25
3.3.2. Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su smurtaujančiais tėvais.....	32
3.3.3. Socialinių pedagogų koordinavimo problemos teikiant pagalbą.....	37
3.3.4. Prevencinė pagalba	40
Išvados	45
Literatūra	47
Summary	50

Įvadas

Problema ir jos aktualumas. Smurtas – viena aktualiausių visuomenės problemų, kuri paliečia visus jos narius. Jau keletą metų vis aktyviau į viešumą keliami vaikų patiriamo smurto klausimai. Ši problema egzistuoja gatvėse, mokyklose, šeimose, smurtas demonstruojamas filmuose, spaudoje ir kt.

Smurtaujama buvo visais laikais ir visose visuomenėse. Vaikai buvo mušami, nesiliovė karai, vyravo įvairios vergovės ir kitos socialinės, ekonominės bei politinės prievartos formos. Pasaulyje yra daug vaikų, kurie patiria smurtą. Tačiau smurto supratimas ir vertinimas skyrėsi ir skiriasi priklausomai nuo laikmečio, kultūros, socialinio ar ekonominio visuomenės lygmens.

Šiandienos pasaulis kupinas didžiulių sukrėtimų, atradimų ir socialinių permainų. Ir nors niekas tvirtai negalėtų pareikšti, kad mes patiriame didesnę stresą nei prieš mus gyvenusios kartos, dėl vieno dalyko galima neabejoti – šiandien apie visuomenės ir atskirų jų narių problemas žinome kur kas daugiau nei anksčiau. Todėl vis daugiau kalbama apie šeimoje smurtą patiriančius vaikus.

Dėl prastų materialinio ir socialinio gyvenimo sąlygų smunka dalies Lietuvos šeimų dorovė, prastėja emocinis vaikų saugumas. Vis daugiau vaikų tampa socialinių blogybių aukomis. Pastebimi vaikų priežiūros, ugdymo bei elgesio kontrolės trūkumai. Tai ypač būdinga šeimoms, kurios gyvena žemiau skurdo ribos (Skurdo mažinimo Lietuvos strategija, 2000). Tačiau smurto apraiškų pastebima ne tik asocialiose šeimose, tačiau ir pasiturinčiose, kuriose tėvai užima aukštą pareigias, vadinamosiose „normaliose“ šeimose. Smurtą lemia daug priežasčių: visuomenės nusistovėjusios nuostatos, ekonominis sunkmetis, skurdas, nedarbas, alkoholizmas, atskirties problemos, psichologinės problemos, vaikystėje patirta prievarta ir kt.

Šeima – ypatinga socialinė institucija, kurioje prasideda kiekvieno vaiko pasaulis. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su vaiku pastarajam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis. Vaikas siekia priklausyti šeimai ir drauge tapti savarankišku. (Navaitis, 2001). Tėvai yra pirmieji vaiko ugdytojai. Jie atsako už vaiko augimą, auklėjimą bei lavinimą. Šeimos pagrindas yra jos narių bendravimas ir bendradarbiavimas, grindžiamas meile, tarpusavio supratimu, pagarba, parama. Nors dauguma vaikų gyvena darniose šeimose, tačiau atsiranda vaikų, kurie patiria smurtą savo namuose iš pačių artimiausių žmonių.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnis pripažįsta žmogaus teisę į asmens neliečiamybę: draudžiama žmogų žeminti, žaloti, kankinti, žiauriai su juo elgtis. Joje akcentuojama viena svarbiausių prigimtinių vaiko teisių – gyventi be prievartos ir pažeminimo. Todėl Lietuva dar 1995 m. liepos 5 dieną ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, kurios 34 straipsnis

teigia, kad valstybės dalyvės išipareigoja ginti vaiką nuo visų prievartos ir smurto formų. Deja, įvairių prievartos ir smurto apraiškų Lietuvoje iki šiol yra labai daug, o pastangos pažaboti smurtą nėra labai sėkmingos, nes kovojama tik su smurtu viešose vietose, o ne šeimose. Šeimose sunku nustatyti smurto atvejus, nes vaikai slepia kad prieš juos smurtaujama, bijo išsipasakoti. Smurtas pastebimas tada, kai jau matosi smurto pasekmės. Tai mėlynės, vaiko nepriežiūra, netinkamas vaiko elgesys, nepasitikėjimas savimi, agresija prieš bendraamžius ir pan.

Vaikai, augę nepalankiomis šeimos sąlygomis, lyginant su jų bendraamžiais, ateina į mokyklą blogiau pasirengę mokymuisi, dažniau atsilieka moksle, stokoja mokymosi motyvacijos, nuolat sulaukia neigiamų vertinimų iš mokytojų, jų santykiai su mokytojais ir bendraamžiais yra sudėtingi (Abromaitienė, Liaudinskienė, 2004). Ši situacija verčia susimąstyti. Negalima taikstyti su tokiu elgesiu, kuris pažeidžia vaikų teises, kelia grėsmę jų fizinei ir psichinei sveikatai ir daro tiesioginį neigiamą poveikį žmogui kaip asmenybei.

Smurto sampratą ir sąvokas apibrėžė K. Miškinis (2003), V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000), A. Kurienė (2007), A. Palujanskienė, J. V. Uzdila, (2004). Smurto prieš vaikus formas išskirstė L. Bulotaitė, R. V. Pivorienė, N. Sturlienė (2001), J. Rumpfo (2004). Apie smurto prieš vaikus šeimoje priežastis rašė K. Miškinis (2003). Smurto žalą šeimoje nagrinėjo L. Abromaitienė, Liaudinskienė (2004), A. Kurienė (2007), Ž. Arlauskaitė (2007).

Vaikų šeimoje patiriama agresija ypač plačiai tyrinėjama užsienio mokslininkų. Metodologines problemas nagrinėjo J. M. Leventhat (1981), E. J. Mash, G. Wolfe (1991), E. M. Kinard (1994), tėvų, priskirtinų rizikos grupei, tipologiją atskleidžia C. Greenland (1987), R. Rapoport, S. Roubergue (1998). Kartu pateikiama šeimų, kuriose taikoma agresija, tipologija (Greenland; 1987, Cigno; Burke 1995; Sutton, 1999).

Pirmiausia vaikui, kuris patiria smurtą šeimoje, padėti turėtų socialinis pedagogas. Socialinis pedagogas siekia padėti vaikui įveikti stresą, atsiradusį atskleidus agresijos faktą, jį paremti bei apsaugoti nuo prievartos kartojimo, taip pat bendrauti ir dirbti su pačiu vaiku, vaiko tėvais, globėjais, kad jis artimiausioje aplinkoje pasijustų saugus.

Socialinio pedagogo veiklą tyrė įvairūs specialistai ir mokslininkai. G. Kvieskienė (2000, 2003), I. Leliūgienė (2003), V. Kučinskas ir R. Kučinskienė (2000), B. Bitinas (2001) aprašė socialinio pedagogo sampratą ir funkcijas. Socialinio darbo pagalbos metodus naudojant smurtą patyrusiam vaikui, šeimai aprašė J. Vaitkevičius (1995), L. C. Johnson (2001), Ž. Barkauskaitė (2002). Atlikti įvairūs specialistų ir mokslininkų tyrimai, darbo metodikos, aprašytos funkcijos leidžia socialiniam pedagogui dirbti pagal metodus, suteikti efektingesnę pagalbą smurtą patyrusiam vaikui. Socialinis pedagogas naudojami aprašytais socialinio darbo pagalbos metodais, apibrėžtomis funkcijomis, tačiau teikdamas pagalbą smurtą patyriam vaikui susiduria su įvairiomis

problemomis: patirties stoka, žinių trūkumu. Todėl tenka dirbti ne pagal apibrėžtas funkcijas ar pateiktus darbo metodus. Taigi neužtenka naudotis įvairiais tyrimais, pateiktais pagalbos metodais.

Tyrimo objektas – socialinio pedagogo veikla, teikiant pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje.

Tyrimo dalykas – socialinio pedagogo pagalbos būdai ir metodai dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje.

Tyrimo tikslas – nustatyti socialinio pedagogo veiklos su smurtą šeimoje patyrusiais vaikais ypatybes.

Tyrimo uždaviniai :

1. Išanalizuoti literatūros šaltinius siekiant išsiaiškinti smurto sampratą, smurto šeimoje formas, priežastis, pasekmes.
2. Atliekant literatūros analizę atskleisti socialinio pedagogo veiklos sampratą, funkcijas, pagalbos metodus.
3. Atlikus empirinį tyrimą atskleisti socialinio pedagogo taikomas veiklas, teikiant pagalbą smurtą šeimoje patyrusiam vaikui.
4. Išsiaiškinti socialinio pedagogo taikomas prevencines programas, siekiant sumažinti smurto šeimoje problemą.

Tyrimo metodai :

1. Mokslinės literatūros analizė (taikyta patikslinti sąvokų sampratas ir numatant socialinio pedagogo pagalbos strategiją tėvų smurtą patiriantiems vaikams).
2. Interviu (standartizuotas) – skirtas apklausti mokyklos socialinius pedagogus, tiesiogiai kalbantis nagrinėjama tema. Iš anksto buvo numatomi pokalbio kontūrai ir klausimų ratas, į kuriuos reikėjo gauti atsakymus. Duomenys buvo fiksuojami užrašuose.
3. Kokybinio tyrimo duomenys apdoroti turinio (*content*) analizės būdu.

Tyrimo dalyviai – kokybinio tyrimo respondentais pasirinkti 8 socialiniai pedagogai, dirbantys skirtingose Šiaulių miesto, Šiaulių rajono mokyklose ir gimnazijose. Socialinių pedagogų mokslinis tyrimas organizuotas 2013 m. vasario–kovo mėnesiais.

Bakalauro darbo struktūra. Ši bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (47 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 17 lentelių, 1 paveikslas. Prieduose pateikiama: interviu klausimų pavyzdys, operacionalizacijos schema, tyrimo dalyvių (informantų) atsakymai į klausimus (interviu protokolai). Darbo apimtis – 50 psl.

1 skyrius. SMURTO ŠEIMOJE SAMPRATA

1.1. Smurto sąvokos apibrėžimas

Smurto sąvoka turi daug apibrėžčių, todėl tiksliai apibrėžti kas yra smurtas sudėtinga. Įvairūs autoriai pateikia skirtingus šios sąvokos aspektus.

Smurtas – vieno žmogaus (žmonių grupės) prievartos veiksmas prieš kitą žmogų (žmonių grupę), iš to turint kokios naudos ar pasitenkinimo (Kučinskas, Kučinskienė, 2000). Smurtaujama siekiant priversti savo auką kentėti ir taip įgyti jos atžvilgiu ypatingos galios – įgyti nuolankumą, paklusnumą, atsidavimą, pasidavimą, suteikti jai nemalonius išgyvenimus, sužalojimus, nesveikatą ar atimti gyvybę. Tai šiurkšti prievarta, fizinės ir emocinės kančios, kurių tikslas priversti savo auką kentėti ir taip įgyti jos atžvilgiu ypatingą galią (Miškinis, 2003).

Smurtas – žiaurus ir kartu skaudus reiškinys, galintis paliesti bet kurį asmenį. Pasak A. Kurienės (2007), šiandien jau beveik niekas neabejoja, kad yra suaugusių žmonių, kurie skriaudžia vaikus, smurtauja prieš juos. Kai vaikai auklėjami nuolat žiauriai mušant, o pastabos sakomos piktu, žeminančių ir atstumiančių žodžių srautais; kai tėvai negrįžta ištisomis paromis ir namie nėra ko valgyti; kai interneto pažįstamas siunčia trikdančias nuotraukas, o susitikęs liečia intymias vietas, toks elgesys vadinamas smurtiniu ir yra nusikaltimas.

Sąvoka „smurtas“ dažnai yra vartojama kaip sinonimas „priekabiavimui“ ir „agresijai“. Įvairių autorių darbuose tiek smurtas, tiek ir priekabiavimas apibūdinamas beveik tapačiais.

Sąvoka „smurtas“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne (2003) aiškinama kaip šiurkšti prievarta. Prievarta – jėgos vartojimas, vertimas ką daryti. Agresija suvokiama kaip emocinė išraiška, pasireiškianti asmeniui ginant savo interesus ir poreikius. Agresija išskiriama į dvi rūšis: puolamojo pobūdžio (ką nors atimti, įrodyti savo jėgą ir pranašumą, pažeminti ir nuskriausti, priversti paklusti ir tarnauti) bei gynybinę (Palujanskienė, Uzdila, 2004). Pagaliau smurtas laikomas priemone palaikyti ir išsaugoti savąjį „aš“ bei parodyti savo stiprumą situacijoje, kurioje buvo tuo suabejota (Gilligan, 2002).

Jungtinių Tautų vaikų fondo (JTVF) Lietuvos nacionalinio komiteto ir Jungtinių Tautų vystymo programos 1995 metais išleistame leidinyje „Šeimos ir vaikai Lietuvoje“ smurtu ir prievarta „laikoma visa tai kas atneša asmeniui psichologinę, fizinę, dvasinę ar seksualinę žalą ir kentėjimą, taip pat grasinimai, bandymai apriboti asmens laisvę“.

Smurtą namuose galima apibūdinti kaip žiaurų vieno šeimos nario fizinį elgesį prieš kitą ar kitus. Tyrimai rodo, kad pirmaisia žiauraus fizinio elgesio taikiniai yra vaikai, ypač maži, iki šešerių metų. Vyrų smurtas prieš žmonas sudaro antrąjį labiausiai paplitusį netinkamo elgesio

šeimoje tipą. Bet fiziškai smurtauti namuose, įvykdyti smurtinius nusikaltimus prieš mažus vaikus ir vyrus gali ir moterys. Namai iš tiesų yra pavojingiausia moderniosios visuomenės vieta. Smurto šeimoje sąvoka apima ne tik prievartą prieš žmonas, bet ir smurtinius tėvo ir dukters, patėvio ir podukros santykius.

Apibendrinant autorių mintis galima teigti, kad smurtas – tai bet kokie fiziniai, emociniai, seksualiniai ar kitokie veiksmai nukreipti prieš kitą asmenį siekiant jam pakenkti. Šie veiksmai gali nepataisomai pažeisti kiekvieno žmogaus, ypač vaiko psichiką, pastūmėti asocialaus elgesio link. Vaikai patyrę smurtą šeimoje auga pikti, agresyvūs bei linkę naudoti prievartą prieš bendraamžius, kartais smurtą nukreipia prieš save, pavyzdžiui, žalojant savo kūną. Bando svaigintis alkoholiu, kad nejaustų skausmo, pykčio ir baimės prieš šeimos narius. Vaikai dėl visko kaltina save, o ne skriaudėją.

1.2. Smurto formos

Smurtas turi labai daug formų. Jį galima skirstyti pagal amžių, lytį, padėtį. Rumpfo (2004) teigimu, smurto formos ir agresijos apraiškos, kurios pasitaiko mūsų visuomenėje, paveikia ir mūsų vaikus – vieną kart daugiau, kitą kart mažiau, tačiau visada sukeldamos baimę ir skatindamos griovimą. Rumpfas išskiria šias smurto formas:

Fizinis smurtas. Tai tokia forma, kai vienas asmuo, panaudoja fizinę jėgą ir būdamas stipresnis, sužaloja ar sužeidžia kitą asmenį.

Psichinis smurtas. Jam priskiriami dvasiniai kankinimai – pažeminimas, žodinė diskriminacija, grasinimas nebemylėti, emocinė priespauda ir pan.

Žodinis smurtas. Tai peikiantys, žeminantys, įžeidžiantys žodžiai, grasinimai pasakomi keiksmi, barniai.

Lytinis smurtas. Galvoje turimas lytinis vaikų išnaudojimas, taip pat leidimas stebėti suaugusiųjų seksualinius veiksmus, prievartiniai seksualiniai ar seksualiai motyvuoti kontaktai.

Smurtas, nukreiptas prieš moteris. Jam priklauso visos aukščiau minėtos smurto formos, jei jos nukreiptos prieš mergaites ar moteris. Tokiu smurtu siekiama jas pažeminti ir jėga priversti paklusti dėl to, kad jos mergaitės ar moterys.

Smurtas, nukreiptas prieš kitataučius, ir rasistinis smurtas. Tai visos aukščiau minėtos smurto formos, kai jos nukreiptos prieš kitus žmones dėl jų etninės priklausomybės, išvaizdos ar pasaulėžiūros.

Struktūrinio smurto apraiškos – įvairi žmonių patiriama prievarta, pavyzdžiui, dėl formalaus ir neformalaus reguliavimo, finansų, švietimo ir auklėjimo, darbo santykių ir panašiose srityse.

Kiti autoriai Bulotaitė, Pivorienė, Sturlienė (2001) teigia, kad smurtavimas prieš vaikus gali būti išskiriamas:

1. **fizinis smurtas** – neatsitiktiniai sąmoningi smurtiniai veiksmai vaiko atžvilgiu, kurie sukelia vaikui skausmą ar gali sukelti sveikatos, vystymosi sutrikimus. Tai: mušimas ranka ar įvairiais daiktais; smogimas, stumdymas, purtymas, spardymas; bet koks skausmo sukėlimas (žnaibymas, plaukų tampymas, badymas ir pan.);
2. **emocinis smurtas** – vaiko sugebėjimų, jo savęs vertinimo tyčinis griovimas, menkinimas, dėl to sutrinka vaiko prisitaikymas prie aplinkos bei tarpasmeniniai santykiai. Tai: pasityčiojimas, žodinė agresija, žeminimas, gąsdinimas, vertimas jaustis kaltu, nors tam nėra objektyvaus pagrindo, nuolatinis rodymas jog yra nemylimas, nepageidaujamas; nuolatinis blogos savijautos sukėlimas;
3. **nepriežiūra, apleidimas** – ilgalaikis fizinių ir psichinių vaiko poreikių nepatenkinimas, kai kyla grėsmė pilnaverčiam vaikų vystymuisi ir funkcionavimui. Tai: nesirūpinimas vaiko maitinimu, apranga, sveikata, saugumu, higiena; nesirūpinimas vaiko socializacija;
4. **lytinis smurtas** – veiksmai jaunesnio nei 18 metų amžiaus vaiko atžvilgiu, siekiant patirti seksualinį pasitenkinimą. Tai: išprievartavimas ar mėginimas išprievartauti; lytinių organų demonstravimas; atviras kalbėjimas apie seksą, norint šokiruoti vaiką arba sukelti jo susidomėjimą; leidimas arba skatinimas žiūrėti pornografinius filmus, žurnalus; vaiko išnaudojimas pornografijai (Bulotaitė, Pivorienė, Sturlienė; 2001).

Sąvoka smurtas apima įvairaus elgesio rūšis bei raiškos būdus. Smurtavimo prieš vaikus formų yra daug ir įvairių. Skirtingi autoriai smurto apibrėžimą bei formas pateikia skirtingai, tačiau jos tarpusavyje glaudžiai susijusios. Rumpfo (2004) ir Bulotaitės, Pivorienės, Sturlienės (2001) klasifikacinėje sistemoje pateiktos smurto formos turi bendrų sąsajų. Rumpas (2004) savo pateiktoje klasifikacinėje sistemoje smurto formas išskirstė smulkiau nei Bulotaitės, Pivorienės, Sturlienės (2001) klasifikacinėje sistemoje. Abejose klasifikacinėse sistemose yra išskiriamas fizinis, emocinis, lytinis, psichinis ir žodinis smurtas. Rumpfas savo pateiktoje smurto klasifikacijoje, atskiromis kategorijomis išskiria smurtą prieš moteris, prieš kitataučius ir struktūrinį smurtą. Galima teigti, kad Rumpfo smurto klasifikacinė sistema labiau orientuojasi į bendrą smurto klasifikaciją, o Bulotaitės, Pivorienės, Sturlienės klasifikacinė sistema labiau orientuota į smurtą prieš vaiką. Šios autorės smurto klasifikacinėje sistemoje išskiriama dar viena kategorija vaiko nepriežiūra / apleidimas.

Galima teigti, jog labiausiai paplitęs smurtavimo prieš vaikus būdas – emocinė, psichologinė prievarta. Emocinio smurto užuomazgos sunkiai pastebimos, identifikuojamos, o nukentėjusiam

vaikui – pasekmės skaudžios, neprognozuojamos. Šiame darbe bus laikomasi Bulotaitės, Pivorienės, Sturlienės klasifikacinės sistemos.

1.3. Smurto šeimoje priežastys

Smurto panaudojimas prieš vaiką gali turėti daug priežasčių. Galima išskirti keletą priežasčių, dėl kurių suaugusieji fiziškai, moraliai ar seksualiai skriaudžia vaikus. Daugiausia įtakos turi tėvų asmenybės tipai, gyvenimo istorijos, socialinė ir kultūrinė tėvų gyvenimo aplinka. Tyrimais įrodyta, kad smurtauja dažniausiai tie, kurie patys vaikystėje buvo skriaudžiami. Menkai patyrę meilės ir šilumos, žiaurų elgesį jie priėmė kaip vieną iš savaime suprantamų bendravimo būdų. Vėliau patys pradėjo elgtis lygiai taip pat su savo vaikais. Smurtas ir prievarta dažnai jiems tarnauja kaip būdas išreikšti savo jausmus, kartais net meilę ar globą. Taip atsitinka ir tada, kai suaugusieji neranda kitų būdų artumui su vaiku pasiekti. Dažnai tokie tėvai vaiko atžvilgiu turi daug neišsakytų lūkesčių, ir kai šie neišsipildo, ieško nesėkmės kaltininko. Juo tampa jų pačių vaikas. Būtent ant jo ir išliejamas pyktis, neviltis, bejėgiškumas ir pagieža¹.

Didžiulės įtakos smurtui turi bloga socialinė – ekonominė situacija – tai nedarbas, menkas uždarbis, netikrumas dėl ateities. Socialinė įtampa skatina alkoholizmą, moralinių vertybių griūtį, agresiją, nuo kurios dažniausiai nukenčia vaikai. Fizinės agresijos prieš vaikus priežastimi dažniausiai laikomos auklėjimo problemos. Mūsų visuomenėje fizinės bausmės vis dar suvokiamos kaip integrali auklėjimo proceso dalis. Fizinę prievartą pateisinantiems tėvams svarbu, kad tokios prievartos naudojimas būtų motyvuotas paprotinės teisės kanonais – t. y. bausmės šaltinis turi būti „teisėtas“ (tėvai), o baudimo priežastis motyvuota (pvz., vagystė, narkotikų vartojimas) (Barilienė, 2004).

Paprotinės teisės tradicija, jog fizinį bausmių taikymas vaikams yra „normali“ auklėjimo priemonė, esti skiepijama ir ateinančiai kartai, kurios atstovai šiandien ir yra fizinėmis bausmėmis grįstų auklėjimo priemonių objektai (Mikalajūnaitė, 2001).

C. Sutton (1999) taip pat aptaria keletą kintamųjų, kurie nuolat siejami su vaikų išnaudojimu ir smurtu šeimoje:

1. Smurto ciklas. Smurtinio elgesio perdavimas iš vienos kartos į kitą išmokstant jo;
2. Socialinis ir ekonominis statusas. Labiau tikėtina, kad fizinis sužalojimas įvyks socialiniu ir ekonominiu požiūriu žemesnėje klasėje, tik jokia būdu ne vien joje;

¹ *Apsaugokime savo vaikus nuo smurto ir prievartos.*

http://www.kvsc.lt/04_sveikata/c_gyv_sveikata/smurtas.htm. (žiūrėta 2013-01-17).

3. Didelis stresas, kylantis dėl skurdo, nedarbo ir t. t;
4. Socialinė izoliacija.

Lytinė agresija prieš vaikus šeimose, dažnai siejama su šeimos struktūra, o ypač su patėvio vaidmeniu (Russell, 1983). Anot anglų autoriaus Bluglass (1979), 50 proc. vaikus išnaudojantiems tėvams būdingas alkoholizmas, polinkis smurtauti, nusikalsti įstatymui, kiti 50 proc. pasirodo esą palyginti „normalūs“, ypatingomis savybėmis neišsiskiriantys žmonės.

K. Miškinis (2003) išskiria tokias septynias smurto priežastis:

1 lentelė

K. Miškinio smurto priežastys (2003)

1. <i>Išmoktas smurtas</i>	Smurto galima išmokti, ir jis gali pasidaryti nuolatiniu elgesio būdu. Vaikas iš savo patirties gali būti įsitikinęs, kad agresyviai elgtis yra naudinga – kiti ima tavęs bijoti, tampa svarbus kitų akyse. Smurtas gali būti ir spontaniška pykčio išraiška dėl patirto pažeminimo, skriaudos, prievartos.
2. <i>Išsiugdytas priešinimasis</i>	Stengdamiesi atsikratyti per didelės psichinės įtampos, nepasitenkinimo, sutuoktiniai ieško „atpirkimo ožio“, kuriam gali parodyti susikaupusį pyktį ar įtūžį. Vaikas – parankus objektas išlieti susikaupusias neigiamas emocijas, kadangi jis neatsikirs – bijos tėvų, kita vertus, visada galima rasti priežasčių prie jo prikibti. Vaikas, jausdamas nuolatinį tėvų nepasitenkinimą, spaudimą, savotiškai prisitaiko prie tokių tarpusavio santykių ir po tuputį išmoksta priešintis. Su tėvais jis pradeda elgtis vis agresyviau, vis mažiau klauso, nepaiso tėvų nuomonės, tampa pagiežingas, šiurkštus.
3. <i>Netinkamas bendravimas.</i>	Bendraujant ugdoma vaiko asmenybė, vaikas mokosi įvertinti santykius ir poelgius, sužino moralines normas, jas patikrina ir taiko praktiškai, susikuria savo elgesio moralines nuostatas, kurių laikosi gyvenime. Žmogaus socializacijos tapse sąveika „tėvai – vaikai“ yra lemiamą. Tėvų ir vaikų sąveika yra nenutrūkstama veiksmų grandinė, nepabaigiantis vyksmas.
4. <i>Vaiko priskyrimas prie „sunkių“ vaikų kategorijos.</i>	Yra tėvų, kurie normalų vaiko elgesį laiko sunkiu, apgalvotu, tyčiniu: jie muša ar rėkia ant vaiko už tai, kad jis „per daug verkia“, kad „sutepė drabužėlius“ ir pan. Tai dažniausiai būna dėl to, kad gimė nelaukiamas vaikas, kad gimė ne tos lyties, kad gimė su fiziniais trūkumais ir t.t. Vaikas skaudžiai išgyvena, kai kiti šeimoje augantys vaikai yra „geri“, nuolat giriami, tėvų vertinami, laikomi pavyzdžiu.

5. <i>Žiniasklaidos poveikis</i>	Pastaraisiais metais televizijos laidose, kino filmuose rodoma vis daugiau smurto, vis atviresnės jo apraiškos. Televizijos laidos, supažindinančios su įvairiomis smurto rūšimis, dažnai vadinamos pramoginėmis – tai animaciniai filmai apie nenugalimus antžmogius, apie tai, kad tokį blogį galima įveikti blogiu (žudymu, naikinimu), kokios nors dramos apie žudiką psichopatą ar maniaką, detektyvai ir pan.
6. <i>Savigriova</i>	Smurtavimas gali pasireikšti kaip kitų kankinimas, tačiau gali būti nukreiptas ir į save. Save griaunantys žmonės yra linkę į anoreksiją (nenormalų nevalgymą, savęs marinimą badu), priklausomybę nuo nervų sistemą slopinančių vaistų, narkotikų, alkoholio.
6. <i>Socialinė – ekonominė padėtis</i>	Tai tėvų nedarbas ar nenoras dirbti, skurdas, nuolatiniai nepritekliai, labai žema bendroji ir pedagoginė kultūra, neigiamos asmens savybės (nepakantumas, isteriškumas ir kt.). Tokiose šeimose vaikai neprižiūrimi, jų mokymasis nekontroliuojamas, jiems nepadedama, nepatariama. Tokiose šeimose pagrindinis bendravimo būdas – rėkimas, priekaištai, barimasis, o pagrindinė pedagoginio poveikio priemonė – kumštis.

Smurto priežasčių gali būti daugybė, tačiau kiekvienas autorius įvardija skirtingas jo priežastis. Smurtautojas gali pateikti įvairias priežastis, kurios, jo nuomone, galėtų pateisinti smurto aktą, tačiau visos šios priežastys yra nepateisinamos. Smurtaujama, nes nemokama kitaip parodyti meilės; naudinga, nes visi tavęs bijo, gerbia; kai ieškoma ant ko būtų galima išsilieti, dažniausiai tai būna vaikai; meilės nebuvimas šeimoje formuoja vaiko pyktį viduje, kurį jis vėliau galbūt išlieja ant savo bendraamžių, žiaurūs filmai, žiniasklaida, laidos, nes žiūrėdami vaikai formuoja teigiamą požiūrį į tai ir t.t. Smurto šeimoje pasekmės gali būti labai tragiškos: nuo fizinių sužalojimų iki rimtų psichologinių ir emocinių traumų, psichosomatinių sutrikimų bei socialinės izoliacijos.

1.4. Smurto šeimoje pasekmės vaikui

Miškinis (2003) teigia, jog šeimoje, kaip mažutėje valstybėje, tėvai pirmieji tampa savo vaikų auklėtojai. Jie saugo ir gina savo atžalas, perduoda jiems šeimos bei tautos tradicijas, skiepia žmogiškąsias vertybes. Autoriaus nuomone, vaikai, nuo pirmųjų dienų patyrę savo šeimos meilę, vieni kitų pagarbą, išmoka gerbti ir mylėti kiekvieną žmogų, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais. Tokiose šeimose vaikai išauga geri žmonės.

Šeima – svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, svarbiausia aplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija. T. Afanasjeva, I. Leliūgienė, J. Litvininienė (2002) labiausiai pabrėžia šeimos

vaidmenį vaiko socializacijoje: „Šeima – vaiko socializacijos pagrindas. Mažyliui artimiausia socialinė aplinka – šeima. Joje jis mokosi gyventi. Vaikas šeimoje įgyja pirmuosius bendravimo pradmenis“. Būtent šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Šeima – pirmoji ugdymo institucija, kuri labiausiai įtakoja visą tolesnį asmens gyvenimą“.

Šeima – mūsų gyvenime užima labai svarbią vietą, kurioje mes formuojamės, augame, tobulėjame. Tačiau modernėjant visuomenei atsiranda vis daugiau šeimų, kuriose nėra tinkamo šeimos modelio, nuolat girtaujama, naudojamas smurtas prieš moteris ir vaikus, nesirūpinama vaikų priežiūra, vaikai yra nemylimi, tyčia žalojami, skiriamos griežtos bausmės, kerštaujami ir t.t.

Fizinės bausmės apibrėžiamos kaip fizinės jėgos naudojimas sukelti vaikui skausmą arba nemalonius pojūčius, bet ne sužalojimus ar sužeidimus, siekiant koreguoti ir kontroliuoti jo elgesį (Strauss, Stewart, 1999; Turner, 2003). Vis dėlto fizinių bausmių ir fizinio smurto sąsajos nėra aiškios. Kai kurie mokslininkai mano, kad tai tėra du vieno reiškinių aspektai (Magnuson, Waldfogel, 2005), ir mano, kad fizinė bausmė tampa fiziniu smurtu tada, kai taikomas per stipriai ir per dažnai (Gershoff, 2002). Kiti autoriai nurodo skirtingus požymius, kada fizinės jėgos naudojimas yra tik fizinė bausmė (kuri, anot Wilsono (2002), net gali būti gerbiama ir tinkama edukacinė praktika, taikoma ne tik vaikams, bet ir įstatymų pažeidėjams), o kada – jau fizinė prievarta. Kita vertus, kaip teigia Gershoff (2002), tėvai, taikantys fizines bausmes ugdydami vaikus šeimoje, dažniau nei fizinių bausmių netaikantys tėvai naudoja ir fizinę prievartą vaiko atžvilgiu. Fizinis smurtavimas vaikų atžvilgiu, turi neabejotinai neigiamų padarinių vaiko raidai. Bet kokia agresija prieš vaikus iššaukia pasekmes, kadangi agresija yra veiksmas, kuris gali stipriai sužaloti, iškreipti ar pakenkti besivystančio jauno asmens psichinei sveikatai.

Laurinaitis (1996) teigia, kad bet kokia agresija vaikui sukelia neabejotinai intensyvias, ilgalaikes ir ardančias asmenybės pasekmes. Skriaudos pasekmės, ypač jei skriauda įvyko vaikystėje ar paauglystėje, persekioja visą žmogaus gyvenimą. Patirta skriauda padaro žalos žmogaus savęs vertinimui, ji lemia įvairius psichologinius – emocinius sunkumus, pastūmėja į priklausomybes kaip būdą išvengti pykčio, skausmo ar baimės jausmų, lemia fizinės sveikatos problemas, seksualinius sunkumus.

Kairienė (2002) teigia, kad tėvai, agresyviai elgdamiesi su vaiku, neleidžia jam pajusti savo paties gyvenimo vertės. Savo vertės nejutimas, neskatina vaikų palankiai save vertinti ir tai rodo jo savimone, kurios raiškoje kyla mintys apie savižudybę.

Tėvai taikantys vaikui fizinę, emocinę ar seksualinę prievartą, juo nesirūpina, nesupranta ir netenkina svarbiausių jo poreikių, tokie tėvai laikomi nefunkcionaliais. Dažniausiai tokių šeimų

vaikai linkę į depresiją, agresyvumą, nerimą, kaltę. Neretai jie ir patys tampa alkoholikais, narkomanais, psichiniais ligoniais.

Po smurto akto išsivystę pažeidimai, paliečia visus žmogaus funkcionavimo lygius. Nėra abejonių, kad įvairių tipų smurtas turi įtakos vaiko asmenybei ir psichikai. Skirtingais amžiaus periodais reakcija į atitinkamą psichologinę traumą gali pasireikšti labai skirtingai. Todėl svarbu apžvelgti smurto pasekmes, atsižvelgiant į vaiko, išgyvenusio smurtą, amžiaus ypatumus. Valiukevičiūtė (2005) pateikia sekančius simptomus pagal amžių:

- *Kūdikystėje* – baimė, jausmų sumaištis, miego ir maitinimo sutrikimai, atsilikusi raida.
- *Ikimokyklinio amžiaus vaikams* – pavojus, baikštumas, jausmų sumaištis, kaltė, gėda, pasibjaurėjimas, nesaugumo jausmas; būdingas regresyvus (lot. „*regressus*“ – *grįžimas*. Tarptautinių žodžių žodynas, 2004) elgesys ir pan.
- *Mokyklinukai* – gėda ir kaltė dėl tokios šeimos situacijos, nepasitikėjimas supančia aplinka, baimė, gėda, žmonių šalinimasis, miego sutrikimai, agresyvus elgesys ir pan.
- *Paauglystėje* – pasibjaurėjimas, gėda, kaltė, nepasitikėjimas, manipuliacija kitais vaikais. Paaugliai susiduria su tarpasmeninio bendravimo sunkumais, elgesio ir emocinės problemos tampa stipresnės ir rimtesnės – pasireiškia agresyvus elgesys, polinkis į psichoaktyvių medžiagų vartojimą, ankstyvus seksualinius santykius.

Kurienė (2007) teigia, kad smurtą patyrę vaikai auga nepasitikėdami žmonėmis, jie nemyli savęs ir bijo aplinkinio pasaulio. Be to, jie dažnai elgiasi piktai ir net patys smurtauja, kartais žaloja save, svaiginasi alkoholiu, kad nejaustų skausmo, pykčio ar baimės; jie yra labai nelaimingi. Pasak Žukauskienės (1996), tie tėvai, kurie yra priešiški vaikams ir juos atstumiantys, paprastai užaugina priešiškus kitiems ir asocialius vaikus. Mušdami tėvai įdiegia baimės ir menkavertiškumo jausmą, savęs nevertinimą, keršto troškimą ir kartu moko jį, jog gali mušti mylimus žmones. Nepaisant žiauraus tėvų elgesio su vaikais, vaikai yra visiškai priklausomi nuo savo tėvų. Auka nori sustabdyti smurtą, bet vis vien nori likti savo šeimoje. Deja, paprastai laikui bėgant smurtas šeimoje tik stiprėja.

Vaikai patyrę smurtą iš tėvų susiduria su įvairiausiomis problemomis, kurios trukdo vaiko socializacijai. Bet kurios formos prievarta vaikui gali sukelti intensyvias, ilgalaikes, jo psichosocialinę raidą žalojančias pasekmes. Vaikystėje patirtos prievartos pasekmės gali vaiką lydėti visą tolimesnį gyvenimą. Tokie vaikai nepasitiki savo jėgomis, nemoka užmegzti ilgalaikių santykių, nemoka kontroliuoti savo elgesio, išreikšti jausmų ir kt. Patirtas smurtas, ypač ankstyvoje

vaikystėje, gali sutrikdyti normalią vaikų raidą: vaikams būdingi kalbos raidos sutrikimai, emocijų problemos, nesocialus elgesys.

2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLA DARBE SU SMURTA PATYRUSIAIS ŠEIMOJE VAIKAIS

2.1. Socialinės pedagogikos samprata

Socialinio pedagogo profesinė kompetencija grindžiama tarptautiniais vaikų teises ir jų teisėtus interesus reglamentuojančiais dokumentais, Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais norminiais dokumentais, pedagogų etinio darbo principais.

Socialinė pedagogika yra pedagogikos mokslo šaka – viena iš antropologijos mokslo šakų, tirianti žmogų jai būdingu požiūriu – socialinių, kultūrinių jo gyvenimo sąlygų fone, ieškanti būdų, kaip pažinti žmogų grupėje, visuomenėje, visuomenės raidoje ir rasti priemones, kaip daryti jam įtaką, padėti pritapti socialinėje aplinkoje, išmokyti jį kaip grupės narį, subjektą pasirinkti aplinką, pačiam socializuotis, ir netgi keisti aplinką, atsižvelgiant į savo poreikius ir galimybes (Vaitkevičius, 1995).

Socialinis pedagogas – vaiko socialinis asistentas, jo gerovės advokatas. Tai asmuo, įgijęs socialinio pedagogo pasirengimą ir yra pasirengęs dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas ir sugebančias vykdyti socializacijos, ankstyvosios prevencijos, pagalbos prevencijos ir socialinės reabilitacijos programas bei sėkmingas socialines interakcijas įvairaus lygio socialinėse grupėse (Kvietkienė, 2003).

Pasak Ribes, Balsells, Filella, Soldevila (2009), ugdytinės bendrosios profesinės socialinio pedagogo kompetencijos yra: organizavimas ir planavimas, analizė ir sintezė, informacijos valdymas, problemų sprendimas, sprendimų priėmimas, bendravimas, gebėjimas užmegzti ir palaikyti tarpasmeninius santykius, emocinis sąžiningumas ir savitvarda, profesinė savivoka ir savęs vertinimas, profesinio identiteto ir etikos laikymasis, savarankiškas ir nuolatinis mokymasis, kūrybingumas, gebėjimas prisitaikyti prie naujų situacijų, iniciatyvumas ir sumanumas, profesinė atsakomybė už kokybiškumą ir savikritika.

Socialinio pedagogo profesija – tai toks darbas, kurio pagrindinis tikslas – padėti vaikui ir jo šeimai rasti išeitį, susidūrus su sunkumais, problemomis, siekiant harmoningesnio gyvenimo (Leliūgienė, 1997).

Socialinis pedagogas – asmuo, turintis socialinio pedagogo aukštąjį išsilavinimą arba aukštąjį socialinio darbo ir profesinę pedagogą kvalifikaciją. Socialinis pedagogas turi būti pasirengęs dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas, gebėti vaikui teikti socialinę pedagoginę pagalbą ir koordinuoti socialinių paslaugų teikimą. Taip pat padėti vaikui pritapti visuomenėje,

bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, racionaliau išnaudoti visas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais (Kučinskas, 2000).

Socialinis pedagogas mokykloje yra pagalbos teikėjas vaikams, paaugliams, jų šeimoms, ginantis jų teises bei primenantis pareigas, padedantis vaikui rasti savo vietą sociume. Socialinis pedagogas – vaiko advokatas, kuris padeda pedagogiškai apleistiems vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje, tai viena labiausiai pažeidžiamų bendruomenės dalių, kuriai reikia supratimo ir pagalbos integruojantis į mokyklos, visuomenės gyvenimą.

Taigi socialinis pedagogas turi būti vaiko advokatas, ginti vaiko interesus, spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, dirbti su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ar fizinį išnaudojimą, vykdyti įvairias prevencines programas, organizuoti vaikų užimtumą, skatinti mokymosi motyvaciją ir t.t.

2.2. Socialinio pedagogo funkcijos ir profesinės veiklos principai

Socialinis pedagogas, siekdamas įgyvendinti jam keliamus reikalavimus, kvalifikaciniuose reikalavimuose apibrėžtas funkcijas, siekdamas pagrindinio savo veiklos tikslo – vaiko gerovės, veikia plačioje sferoje.

Socialinio pedagogo veiklos objektas – vaiko ir aplinkos sąveika, kuri reikalauja kompleksinio požiūrio, sprendžiant iškilusias problemas. Todėl anot G. Kvieskienės (2003), socialinio pedagogo veikla orientuota į neatidėliotinas ir metodologiškai svarbias vaiko socializacijos problemas, kur pagrindinis iškeliamas uždavinys ne tik socialinės adaptacijos problema, bet ir tolesnių pasekmių vaiko asmenybei išankstinis nustatymas.

Jo veiklai keliamas tikslas – siekti vaiko gerbūvio, vykdyti ankstyvąją prevenciją, ugdyti vaikų socialinius įgūdžius, teikti jam socialines paslaugas. Visa tai sudaro palankias sąlygas sėkmingai bręstančios asmenybės socializacijai (Kvieskienė, 2002).

Vaitkevičius (1995) teigia, kad socialiniams pedagogams keliamas uždavinys – užtikrinti normalias gyvenimo sąlygas socialinėje, kultūrinėje aplinkoje jų globotiniams. Socialinis pedagogas privalo gebėti teikti socialinę – psichologinę paramą asmenims, kuriems tokia pagalba yra reikalinga. Dar viena socialinio pedagogo veiklos kryptis – ieškoti ir rasti būdus, kurie garantuotų socialiai ir pedagogiškai apleisto vaiko grąžinimą į normalias gyvenimo sąlygas artimiausioje socialinėje aplinkoje. Svarbu, kad socialinis pedagogas gebėtų paveikti ne tik patį vaiką, bet ir jo tėvus ar globėjus, kurie įtakoja vaiko dabartį ir ateitį (Aukštiejienė, 2000).

Socialinio pedagogo funkcijos pateiktos Socialinio pedagogo kvalifikaciniuose reikalavimuose (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14

d. įsakymu Nr. 1667). Šiuose reikalavimuose nurodoma, kad socialinis pedagogas, siekdamas vaiko saugumo ir gerovės vykdo tokias funkcijas²:

1. Įvertinimo (renka informaciją, analizuoja, daro išvadas);
2. Konsultacinę (pataria, padeda, konsultuoja);
3. Korekcinę (skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina, mobilizuoja);
4. Vadybinę (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako);
5. Šviečiamąją (informuoja, aiškina);
6. Koordinacinę (palaiko ryšius, siunčia (perduoda) informaciją);
7. Prevencinę (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti);
8. Teisinę (atstovauja, gina vaiko interesus);
9. Socialinio ugdymo (Socialinio pedagogo kvalifikacijos reikalavimai, 2001).

Leliūgienė (2003), socialinio pedagogo bendrąsias funkcijas suskirsto į stambesnes dalis:

- Diagnostines – diagnozę ir analizę, kuri apima asmens veiklos, bendravimo ypatumų, mikroterpės kaip šeima ar kaimyninė bendruomenė analizę bei įtakos lygį ir kryptį;
- organizacines, kurios apima sąmoningą laisvalaikio organizavimą, demokratinį tarpusavio santykių paauglių tarpe formavimą, kaip ir santykių su suaugusiais modeliavimą;
- prognozes, kurios apima prognozuojamą ir programuojamą ugdymą pagal asmenybės išsivystymo lygį;
- prevencines – profilaktinę, socialinę, terapinę – iš anksto numato ir įveikia neigiamus veiksnius, užtikrina vaikų ir paauglių teisių saugumą visuomenėje, suteikia jiems pagalbą jų socialinio ir profesinio vystymosi periode;
- organizacines – komunikatyvines, apimančias visuomenės subūrimą veiklai ir poilsiui, darbiniam ir asmeniniam bendravimui, per kurį modeliuojama motyvacija mokymuisi;
- apsaugojamąsias – vaikų teisių bei interesų gynimas pritaikant teises normas, kai destruktiniai veiksniai šeimoje ar represijos mokykloje turi neigiamų pasekmių, paauglio asmenybės vystymuisi, tame tarpe ir mokymosi motyvacijai.

Dėl savo funkcijų gausos ir plataus veiklos rato socialinis pedagogas turi būti susipažinęs ir išmanyti daugelį įstatymų ir teisės aktų, kad esant reikalui galėtų kuo profesionaliau suteikti pagalbą. Vis dažnesni atvejai, kai socialinis pedagogas turi ginti vaiko teises teisėsaugos ir kitose

² Socialinio pedagogo kvalifikacijos reikalavimai. (2001).

http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2013-02-21).

institucijose. Todėl socialinis pedagogas turi būti geras įstatymų, susijusių su vaiko teisių apsauga, žinovas (Misiukevičienė, 2004).

Teikiant pagalbą vaikui patyrusiam smurtą šeimoje svarbu remtis socialinio darbo principais, kurie padeda vaikui pasitikėti socialiniu pedagogu bei ateiti ir išsipasakoti apie esamas problemas. Jei socialinis pedagogas nesivadovaus, išskirtais socialinio darbo principais, vaikai juo nepasitikės, bijos ateiti, išsipasakoti apie esamas problemas. Pirmiausia socialinis pedagogas vaikui turi užtikrinti saugumą bei būti empatiškas. Vaitkevičius (1995) pabrėžia, kad atliekant socialinio pedagogo veiklas, būtina remtis socialinio darbo principais:

1. Individualumu, nes socialinis pedagogas turi suprasti, kad kiekviena asmenybė yra unikali bei skirtingai save išreiškia ir ieško skirtingų problemos sprendimo būdų.
2. Empatija, kadangi kiekvienas žmogus skirtingai reaguoja į krizes, nepasisekimus, teikiančiam pagalbą specialistui svarbu suprasti žmogaus išgyvenimus.
3. Pasitikėjimu, padedant klientui rasti išeitį iš susidariusios situacijos, tariantis su pačiu klientu, pasitikint jo paties galiomis ir nuomone.
4. Priimti žmogų tokį, koks jis yra, su jo privalumais ir trūkumais.
5. Žmogaus apsisprendimo priėmimu. Jei įmanoma, naudoti veiksmus, kurių pageidauja klientas bei pagalbą planuoti kartu su klientu.
6. Konfidencialumu, nes šis principas padeda klientui pasitikėti specialistu.

Socialinio pedagogo pareiginėje instrukcijoje³ išskiriamos panašios vertybinės nuostatos, kuriomis socialinis pedagogas turi vadovautis savo darbe:

- pagarbos – kiekvienas yra vertas besąlygiškos pagarbos;
- atvirumo – kiekvienas turi teisę į atvirą ir nuoširdų bendravimą;
- tolerancijos – kiekvienas turi teisę turėti skirtingus įsitikinimus, vertybes, tautinę priklausomybę;
- unikalumo – kiekvienas yra savitas ir nepakartojamas;
- vaiko kaip asmenybės vertinimas;
- nesmerkimo ir neteisimo – socialinis pedagogas neturi būti teisėjas;
- empatijos – kiekvienas individas, grupė, bendruomenė turi tikėti, kad bus suprasti;
- priėmimo – kiekvienas individas turi teisę būti priimtas toks, koks yra, o ne toks, kokį jį nori matyti socialinis pedagogas;

³ LR ŠMM Įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. (2002). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161532 (žiūrėta 2013-02-23).

- konfidencialumo – vaikų bylos ir jose sukaupta informacija turi būti saugoma tik socialiniam pedagogui prieinamoje vietoje ir gali būti pateikiama kitiems tikta gavus tėvų arba teisėtų globėjų sutikimą ir būtina laikytis paslapties apie vaiko problemas išlaikymo principų;
- neteisimo – socialinis pedagogas neturi būti teisėjas;
- pasitikėjimo – socialinis pedagogas neturi rodyti įtarumo ir nepasitikėjimo vaiku.

Apibendrinant galima teigti, jog visos šios veiklos padeda socialiniam pedagogui teikti vaikui socialinę pedagoginę pagalbą, kūrybiškai perteikti teorines žinias, rengti programas ir projektus, užtikrinti laisvalaikio veiklos formų įvairovę, koordinuoti vaikų užimtumą bei socialinių paslaugų suteikimą, sutelkti dėmesį į konkretų vaiką, į individualios jo problemos sprendimą. Socialinis pedagogas atlikdamas pareigines funkcijas teikiant pagalbą vaikui, jo šeimai privalo vadovautis socialinio darbo principais, nuostatais bei vertybėmis. Nesivadovaudamas socialinio darbo principais, nuostatais bei vertybėmis socialinis pedagogas pažeidžia asmens orumą, nesilaiko etikos reikalavimų. Nepaisant šių reikalavimų socialinis pedagogas sunkiai gebės padėti išspręsti iškilusias problemas, žmogus nenorės atsiverti, nepasitikės. Todėl norint padėti, rasti efektingą metodą, priimant tinkamą sprendimą labai svarbu vadovautis šiais principais.

2.3. Socialinio pedagogo veiklos metodai

Norint užtikrinti efektyvų socialinio pedagogo darbą ir bendravimo įgūdžius, nepaisant jų svarbos nepakanka, labai svarbūs jau minėtieji individualaus priėjimo prie kiekvienos situacijos metodai – įvairūs socialinio ugdymo metodai, priemonės ir būdai, kurie padeda ieškoti sprendimų vienoje ar kitoje situacijoje, pavyzdžiui:

2 lentelė

Johnson L.C. socialinio pedagogo veiklos metodai (2001)

<i>Individualus darbas</i>	Veiklos kryptis teikiant pagalbą individualiai vaikams, jų šeimoms, sprendžiant psichologines, socialines problemas, palaikomas individualus ryšys su pastaraisiais. Individualus darbas įgalina atlikti asmens, situacijos ir sąveikos elementų analizę, paremtą konkrečia problema šeimoje (Johnson, 2001).
<i>Darbas su grupe</i>	Toks darbas gali būti diferencijuojamas į tiesioginį darbą su vaikų grupe ir darbą su kolegomis, atitinkamai orientuojantis į darbą su paauglių grupe su kuriais vaikas praleidžia daugiausiai laiko, nes tai padeda papildomai programuoti ugdymo priemones ar į darbą su kitais

	pedagogais, nes specialistų komandinis darbas socialiniame pedagoginiame darbe yra labai reikalingas ir svarbus, nes tik komandoje vyrauja pasitikėjimas, jautrumas, realizmas, domėjimasis ir skatinimas, o taip veiksmingiau ir geriau pasiekiami norimi rezultatai (Johnson, 2001).
<i>Darbas su šeima</i>	Keliant tėvų pedagoginę paskirtį, socialiniai pedagogai turėtų vadovautis tokiais metodais, kaip pokalbiai prie apvalaus stalo, individualus darbas, tėvų susirinkimai klasėse, paskaitų, konferencijų dalykinių žaidimų organizavimas (Johnson, 2001).

Mokykloje socialinis pedagogas – tai vaiko advokatas visose vaikui svarbiuose situacijose. Remiantis šia pagrindinė nuostata, galima teigti, kad socialiniam pedagogui būtina išklausti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką ar jo globėjus, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų specialistų, siekiant padėti spręsti problemas. Socialinis pedagogas siekia, kad aplinka būtų saugi vaikui, skatintų iniciatyvumą, saviraišką, kūrybiškumą. Tačiau socialinio pedagogo veikla neužsibaigia ties pagalbos teikimu vaikui, socialinis pedagogas ypatingą dėmesį skiria vaikams ir jų šeimoms, turinčioms sunkumų.

Socialinės pagalbos šeimai tikslas mokykloje – siekti teigiamų pokyčių biologinėje šeimoje, teikiant pagalbą šeimai ir vaikui individualiai, pagal poreikį pasitelkiant kitas institucijas, kurios dirba vaikų labai. Mokyklos socialiniai pedagogai dirba keturiais lygiais: su mokiniais, tėvais, mokyklos bendruomene bei vietos bendruomene.

Socialinio pedagogo veikla, kuri yra nukreipta į konkretų vaiką ir konkrečių problemų sprendimą vykdoma tokiais etapais:

1. Įvertinti ugdytinio poreikius.
2. Sudaryti socialinės pedagoginės pagalbos planą ugdytiniui.
3. Taikyti individualaus darbo su ugdytiniu metodus.
4. Analizuoti ir vertinti socialinio pedagoginio poveikio priemonių ugdytiniui veiksmingumą (Johnson, 2001).

Sprendžiant vaikų, patyrusių emocinę, fizinę ir seksualinę agresiją, Compton ir Gallaway (1989) sudarė problemų sprendimo modelį, kuris susideda iš šių etapų:

1. Kontakto etapas.

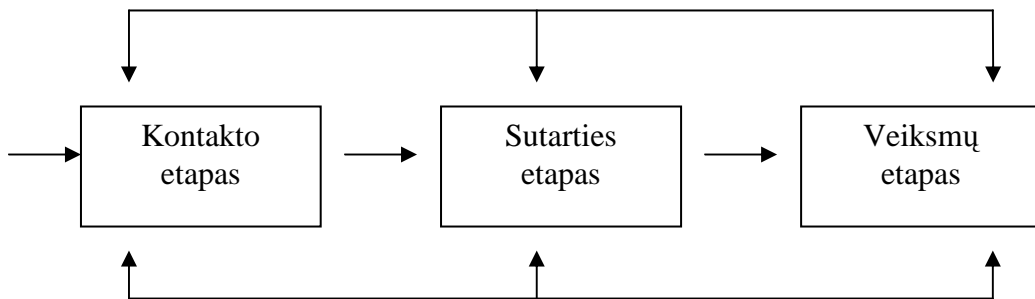
- Problema apibrėžiama vaiko, socialinio pedagogo (mokykla, šeima) požiūriu.
- Ilgalaikių ir trumpalaikių tikslų identifikavimas ir nustatymas.
- Dabartinis kontakto, tikslų, lūkesčių ir teisių išsiaiškinimas.
- Informacijos rinkimas.

2. *Sutarties etapas.*

- Problemos vertinimas ir įvertinimas (priežastys).
- Veiksmų plano ir eigos sudarymas.
- Prognozių apie plano veiksmingumą numatymas.

3. *Veiksmų etapas.*

- Plano vykdymas.
- Darbo užbaigimas, įvertinimas.
- Darbo vertinimas, kai apibrėžiami pasiekti tikslai ar numatoma procesą tęsti.

3 pav. Schematiškai šį modelį galima pavaizduoti

Socialinis pedagogas norėdamas užkirsti kelią problemoms organizuoja prevencinę veiklą. Pasak Kvieskienės (2003), prevencija – tai priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams, tokiems, kaip nedarbas, nusikalstamumas, alkoholizmas. Socialinis pedagogas taikydamas prevencines programas padeda šeimai nugalėti problemas, fizinio ar emocinio smurto apraiškas, iš jų kylančias asmenines problemas bei grįžti į normalų gyvenimą.

Leliūgienė (2002) suskirstė socialinio pedagogo darbą teikiant pagalbą mokinių tėvams:

1. Socialinis pedagogas bendrauja su tėvais tuo atveju, kai klasės auklėtojas patyrė didelių keblumų spręsdamas vaikų socialines problemas, gindamas jų teises, kai artimiausia vaiko aplinka jam pasidarė nesaugi, kai vaikas nelanko mokyklos ir t.t.
2. Socialinis pedagogas prareikęs taiko grupinės terapijos su rizikos grupės šeimomis darbo metodus, lavina socialinius ir tėvystės įgūdžius.
3. Socialinis pedagogas organizuoja tėvų susitikimus su kompetentingais asmenimis vaiko teisių klausimais, informuoja tėvus apie vaiko socialinės apsaugos įstatymus ir tėvų atsakomybę už vaikus.

4. Socialinis pedagogas dirbdamas nukreipia tėvus pas specialistus (psichologus psichoterapeutus) jei mano, kad yra nepakankamai kompetentingas padėti mokinio šeimai.

Ž. Barkauskaitė (2002) išskyrė tokias socialinio darbo su šeima kryptis: pagalba šeimai globos, auklėjimo ir ugdymo klausimais; pagalba šeimai, esant krizinėms situacijoms (ištuokai, nedarbui, skurdui ir kt.); tėvų išsilavinimo ir kultūrinio lygio kėlimas; pagalba skriaudžiamam šeimoje vaikui.

Socialinio pedagogo veiklos svarba, dirbant individualiai su vaikais ir šeimomis, atsispindi, aiškinantis šeimos problemas, koordinuojant, planuojant, teikiant ir įvertinant pagalbą šeimai. Socialinės pagalbos turinio, formų bei metodų pasirinkimą lemia konkrečios šeimos turimos problemos. Šiame darbe socialiniai pedagogai dirbdami su vaiku ir šeima dažniausiai naudoja Johnsono socialinio ugdymo metodus, priemones ir būdus. Remiantis Johnsono išskirtais veiklos metodais dažniausiai teikiant pagalbą nukentėjusiam vaikui nuo smurto, vykdomas individualus darbas su vaiku bei šeima.

3 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS SU SMURTA ŠEIMOJE PATYRUSIAIS VAIKAIS KOKYBINIO TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo metodika

Baigiamajame darbe buvo atliekamas kokybinis tyrimas, siekiant nustatyti, socialinio pedagogo veiklos su smurta šeimoje patyrusiais vaikais ypatybes. Kokybinis tyrimas – tai toks empirinis tyrimas, kurio duomenys pateikiami žodine išraiška.

Tyrimas buvo parengtas interviu metodu, (žodinė apklausa). Interviu apibrėžiamas, kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją apie įvairius pedagoginio proceso ypatumus, ugdytinių išgyvenimus, subjektyvų jų požiūrį į įvairius gyvenimo reiškinius (Kardelis, 2002). Atliktas tyrimas buvo taikomas individualiai. Informantams buvo pateikti keturi blokai su įvairiais klausimais. Iš viso buvo užduota 32 klausimai (žr. 1 priedą) orientuoti į socialinio pedagogo pagalbos būdus ir metodus dirbant su vaikais, patyrusiais smurta šeimoje. Klausimai suformuoti remiantis sudaryta operacionalizacija (žr. 2 priedą). Gauti duomenys buvo fiksuojami užrašuose. Duomenys apdoroti taikant turinio (content) analizės metodą.

Interviu tekstams buvo naudojamas kodavimas: „I1” – pirmas informantas, „I2” – antras informantas ir t.t. Kiekvieno interviu trukmė apie \approx 20 min.

3.2. Tyrimo dalyviai

Tyrimas buvo atliekamas Šiaulių miesto bei Šiaulių rajono mokyklose ir gimnazijose. Tyrime dalyvavo 8 socialiniai pedagogai, turintys skirtingą darbo patirtį. Informantų amžius: 30–45 metai. Darbo stažas: 3–20 metų. Tyrime naudota tikslinė patogioji atranka. Tyrimas vyko vasario–kovo mėnesiais.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas

Apibrėžus smurto sąvokas, priežastis ir pasekmes, aprašius socialinio pedagogo veiklą bei funkcijas, toliau bus detaliai analizuojami socialinių pedagogų naudojami pagalbos būdai ir metodai teikiant pagalbą vaikams patyrusiems smurtą šeimoje, taip pat pagalba tėvams.

Socialinio pedagogo darbo su minėtais vaikais pagrindinis tikslas yra kiek įmanoma apsaugoti vaikus nuo patiriamo smurto šeimoje, o nepavykus apsaugoti – mažinti skaudžias smurto pasekmes. Tačiau socialinio pedagogo darbas neapsiriboja vien tik pagalbos vaikui teikimu, bet ir pagalba tėvams; pagalba teikiama bendradarbiaujant pedagogams, mokyklos bendruomenei ir kitiems specialistams. Pirmoje lentelėje pateikiami informantų demografiniai duomenys.

3 lentelė

Informantų demografiniai duomenys

Nr.	Tyrimo dalyvių kodas	Lytis	Darbo stažas
1.	R. (I ₁)	MOT.	6 m.
2.	D. (I ₂)	MOT.	9 m.
3.	I. (I ₃)	MOT.	7 m.
4.	I. (I ₄)	MOT.	3 m.
5.	V. (I ₅)	MOT.	10 m.
6.	V. (I ₆)	MOT.	7 m.
7.	F. (I ₇)	MOT.	10 m.
8.	J. (I ₈)	MOT.	7 m.

3.3.1. Socialinio pedagogo darbas su smurtą patyrusiu vaiku

Pirmosios klausimų grupės (*socialinio pedagogo darbas su smurtą patyrusiu vaiku*) tikslas – išanalizuoti socialinio pedagogo pagalbos būdus ir metodus dirbant su vaikais, patyrusiais smurtą šeimoje. To siekiant tyrimo dalyviams pateikti 9 klausimai (žr. 1 priedą).

Pirmuoju klausimu „*Ar dažnai vaikai į Jus kreipiasi dėl smurto šeimoje?*“ siekta išsiaiškinti, kaip dažnai vaikai kreipiasi į socialinį pedagogą dėl patirto smurto šeimoje. (žr. 4 lentelę).

Vaikų kreipimasis į socialinį pedagogą dėl patirto smurto šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Pagalbos prašymas	Nelabai	1	„<...>nelabai kreipiasi, vaikai nenori atvirauti<...>.“ (I1)
	Retai	5	„<...>labai retai<...>.“ (I2) „<...>retai, vaikai patiriantys smurtą šeimoje dažniausiai nenori apie tai kalbėti<...>.“ (I4) „<...>kreipiasi retai<...>.“ (I5)
	Nesikreipia	2	„<...>vaikai nesikreipia pagalbos<...>.“ (I6) „<...>nesikreipia, vaikai nutyli<...>.“ (I7)

Interviu metu buvo išsiaiškinta tyrime dalyvavusių informantų nuomonę, kaip dažnai vaikai kreipiasi į socialinį pedagogą dėl patirto smurto šeimoje, kuri įvardinta vienoje kategorijoje – *pagalbos prašymas*. Iš pirmos kategorijos išskirtos 3 subkategorijos: *nelabai*, *retai*, *nesikreipia*. Iš gautos informacijos interviu metu paaiškėjo, kad vaikai labai retai kreipiasi pagalbos į socialinį pedagogą („<...>retai, vaikai patiriantys smurtą šeimoje dažniausiai nenori apie tai kalbėti<...>.“ I4). Dažniausiai vaikai patiriantys smurtą šeimoje nutyli, nenori apie tai kalbėti („<...>nelabai kreipiasi, vaikai nenori atvirauti<...>.“ I1). Informantų teigimu kiti nesikreipia pagalbos, o kenčia tėvų smurtą („<...>vaikai nesikreipia pagalbos<...>.“ I6).

Galima teigti, kad vaikai nenori prašyti pagalbos, nes bijo tėvų, jaučia gėdą, nepasitiki aplinkiniais žmonėmis. Vaikas dėl patiriamo smurto pagalbos savarankiškai kreipiasi labai retai. Mano, kad niekas jam nepadės, todėl pagalba būna pavėluota, kai vaikas nuo tėvų smurto jau būna smarkiai nukentėjęs, o pasekmės skaudžios.

Klausimu „Kokių šeimų vaikai turi problemų?“ siekiama išsiaiškinti kokiose šeimose dažniausiai vaikas patiria ir gali patirti smurtą (žr. 5 lentelę).

Šeimos dažniausiai naudojančios smurtą prieš vaikus

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Šeimos naudojančios smurtą	Vienišų	1	„<...>vienišų tėvų<...>.“ (I1)
	Išsiskyrusių	3	„<...>tėvai išsiskyrę<...>.“ (I1) „<...>išsituokusių šeimų<...>.“ (I5)
	Bedarbių	2	„<...>bedarbiai<...>.“ (I1)

Šeimos naudojančios smurtą	(tėsinys)		„<...>neturinčių darbo<...>.“ (I6)
	Sunkiai pragyvenančių	1	„<...>sunkiai gyvenančios šeimos<...>.“ (I6)
	Socialinės rizikos	3	„<...>socialinės rizikos<...>.“ (I1) „<...>šeimos iš socialinės rizikos<...>.“ (I4)
	Alkoholikų	5	„<...>vartojančių alkoholį<...>.“ (I1) „<...>piktnaudžiaujančiais alkoholiniais gėrimais<...>.“ (I6)
	Normalių šeimų vaikai	4	„<...>būna ir iš „normalių šeimų“<...>.“ (I1) „<...>normalių, pilnų šeimų vaikai<...>.“ (I3)
	Įvairių šeimų	1	„<...>įvairių negalėčiau išskirti nei vienos<...>.“ (I2)
	Asocialios	5	„<...>asocialių šeimų vaikai<...>.“ (I3) „<...>asocialių šeimų<...>.“ (I4)
	Vienas iš tėvų turi sugyventinį	2	„<...>šeimoje gyvena vaikui svetimas žmogus – patėvis<...>.“ (I5) „<...>vienas iš tėvų turi sugyventinį<...>.“ (I8)

Atlikus interviu analizę, išskirta kategorija – šeimos naudojančios smurtą. Išskirta vienuolika subkategorijų. Labiausiai informantai akcentavo, kad vaikai dažniausiai patiria smurtą iš tokių šeimų, kurios vartoja alkoholį („<...>vartojančių alkoholį<...>.“ I1; asocialios „<...>asocialių šeimų vaikai<...>.“ I3); socialinės rizikos („<...>socialinės rizikos<...>.“ I5); išsiskyrusių („<...>tėvai išsiskyrę<...>.“ I1); vienas iš tėvų turi sugyventinį („<...>šeimoje gyvena vaikui svetimas žmogus – patėvis<...>.“ I5). Vis daugiau vaikų smurtą patiria ir iš vadinamų „normalių“ šeimų („<...>normalių, pilnų šeimų vaikai<...>.“ I3). Visuomenėje yra susiformavusi nuomonė, kad dažniausiai smurtauojama šeimose, kuriose vartojamas alkoholis, nepasiturinčiose, asocialiose šeimose, tačiau vis daugiau smurto apraiškų atsiranda išsilavinusių žmonių šeimose. Smurtui didžiausią įtaką turi įtampa darbe, spaudimas, greitas gyvenimo tempas, neramumai. Tėvai jaučia stresą, nes reikia kovoti dėl darbo vietos, dirbti ilgas valandas, konkuruoti su aplinkiniais. Dėl nuolatinės įtampos darbe kaupiasi pyktis, neviltis, kurie parsinešami į namus. Tada nukentia visiškai nekalti šeimos nariai. Parėjęs po sunkios darbo dienos, įpykęs tėvas pyktį išlieja ant silpniausių šeimos narių, pavyzdžiui vaikų. Kai tėvai jaučiasi išsekę fiziškai, emociškai ir dvasiškai, tampa vis sunkiau auklėti ir rūpintis vaikais. Tėvai ir vaikai neberanda bendrų interesų, mažai bendrauja. Tėvai daug laiko praleidžia darbe, o vaikai užsiima bloga veikla. Nėra kuriama draugiška aplinka. Visi pavargę, nusivylę.

Apibendrinat galima teigti, kad smurtą gali patirti įvairiausių šeimų vaikai, todėl negalima teigti, kad tik asocialių šeimų vaikai patiria smurtą. Smurtą gali patirti tiek vaikai iš „normalių šeimų“, tiek iš delinkventinių šeimų. Nuo smurto nėra apsaugota nei viena šeima ar vaikas.

Klausimu „Kokią pagalbą vaikams suteikiate?“ siekiama išsiaiškinti, socialinio pedagogo pagalbos teikimo būdus sužinojus, kad vaikas patyrė smurtą šeimoje. (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Socialinio pedagogo pagalbos suteikimas vaikui

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Pagalba vaikui	Psichologinė	3	„<...>teikiu psichologinę<...>.“ (I1) „<...>psichologinę<...>.“ (I6)
	Socialinė	1	„<...>socialinę<...>.“ (I1)
	Pedagoginė	1	„<...>pedagoginę<...>.“ (I1)
	Šviečiamoji	1	„<...>šviečiamąją<...>.“ (I1)
	Konsultacinė	1	„<...>konsultacinę<...>.“ (I1)
	Problemos sprendimas	2	„<...>sprendžiant ir analizuojant šeimos problemas<...>.“ (I6) „<...>padedu išspręsti atsiradusias problemas<...>.“ (I7)
	Bendravimas	3	„<...>bendrauju su vaiku<...>.“ (I6) „<...>kalbamės su vaikus, kad išsiaiškinčiau situaciją <...>.“ (I8)
	Įtraukimas į veiklą	1	„<...>patyrusius smurtą mokinius stengiamasi įtraukti į renginius esančius mokykloje, užklasinę veiklą<...>.“ (I3)
	Teikiama įvairi pagalba	2	„<...>pagalba suteikiama kiekvienu atveju skirtingai, atsižvelgiant į situaciją<...>.“ (I4) „<...>suteikiu visą reikiamą pagalbą <...>.“ (I7)
	Išklausymas	2	„<...>išklausau vaiko apie problemą, paskui abu ieškome pagalbos galimybių, nusimatome pagalbos būdus, etapus.<...>.“ (I2) „<...>išklausau jų pagal aplinkybes vėliau sprendžiu problemą<...>.“ (I5)
	Informacijos suteikimas	1	„<...>suteikiu reikamos informacijos<...>.“ (I7)

Ketvirtoje lentelėje pateikti duomenys atskleidžia tai, kad dažniausiai informantų suteikiama pagalba, smurtą patyrusiam vaikui yra psichologinė („<...>teikiu psichologinę<...>.“ I1), bendravimas („<...>kalbamės su vaikus, kad išsiaiškinčiau situaciją <...>.“ I8), teikiama įvairi pagalba, priklausomai nuo situacijos, problemos („<...>pagalba suteikiama kiekvienu atveju skirtingai, atsižvelgiant į situaciją<...>.“ I4), išklausymas („<...>išklausau vaiko apie problemą, paskui abu ieškome pagalbos galimybių, nusimatome pagalbos būdus, etapus.<...>.“ I2), problemos sprendimas („<...>padedu išspręsti atsiradusias problemas<...>.“ I7). Informantų teigimu, mažiau reikšmingos subkategorijos, tai socialinė („<...>socialinę<...>.“ I1), pedagoginė

(„<...>pedagoginę<...>.“ I₁), šviečiamoji („<...>šviečiamąją<...>.“ I₁), konsultacinė („<...>konsultacinę<...>.“ I₁), įtraukimas į veiklą („<...>patyrusius smurtą mokinius stengiamasi įtraukti į renginius esančius mokykloje, užklasinę veiklą<...>.“ I₃), informacijos suteikimas („<...>suteikiu reikamos informacijos<...>.“ I₇).

Apibendrinant, galima teigti, kad svarbiausia nuraminti vaiką suteikti psichologinę pagalbą, suteikti pasitikėjimą, paskatinti, palaikyti, leisti suprasti kad jis saugus ir jo niekas nebeskriaus. Tačiau negalima išskirti nei vienos subkategorijos, kaip reikšmingiausios, nes teikiant pagalbą viskas labai svarbu. Taigi skirtingi informantai, taiko skirtingą pagalbą vaikui.

Klausimu „Kokius metodus naudojate dirbant su vaiku?“ norima išsiaiškinti informantų taikomus metodus teikiant pagalbą vaikui, nukentėjusiam nuo smurto. (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Socialinio pedagogo naudojami darbo metodai teikiant pagalbą vaikui

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Darbo metodai	Individualus darbas su vaiku	4	„<...>individualus darbas su vaiku<...>.“ (I ₁) „<...>dažniausiai tai individualus darbas su vaiku...>“. (I ₃)
	Grupinis darbas	4	„<...>vaikas įtraukiamas į grupinį darbą<...>“. (I ₅) „<...>organizuoju grupinį darbą<...>“. (I ₆)
	Stebėjimas	2	„<...>stebėjimas<...>“. (I ₁) „<...>nuolatinis stebėjimas<...>“. (I ₃)
	Anketavimas	1	„<...>anketavimas <...>“. (I ₁)
	Individualus pokalbis	5	„<...>kartais pakanka tik išklausti, pasikalbėti<...>“. (I ₂) „<...>naudoju individualius pokalbius su vaiku<...>“. (I ₆)
	Konsultacijos	1	„<...>dirbant su vaiku individualiai, dažniausiai naudoju konsultacijas<...>“. (I ₄)
	Socialinių įgūdžių formavimas	2	„<...>rekomenduoju lankyti mokykloje veikiančią neformalaus ugdymo būrelį „socialinių įgūdžių mokykla<...>“. (I ₈)
	Žaidimai	2	„<...>žaidybinės situacijos<...>“. (I ₄) „<...>žaidimai<...>“. (I ₈)
	Vaizdinės medžiagos žiūrėjimas	2	„<...>filmų peržiūra smurto tema, kaip apsisaugoti, vėliau vyksta aptarimas<...>“. (I ₄) „<...>vaizdinės medžiagos žiūrėjimas ir aptarimas<...>“. (I ₈)

Siekiant išsiaiškinti, kokius metodus taiko informantai teikiant pagalbą, smurtą patyrusiam vaikui buvo išskirta viena kategorija *darbo metodai*. Ši kategorija pasižymėjo subkategorijų gausumu, tačiau dažniausiai teikiant pagalbą smurtą patyrusiam vaikui naudojami tokie metodai, kaip individualus pokalbis („<...>kartais pakanka tik išklaudyti, pasikalbėti<...>“. (I₂), individualus darbas su vaiku („<...>dažniausiai tai individualus darbas su vaiku...>“. I₃). Johnsono (2001) teigimu, individualus darbas su vaiku yra vienas pagrindinių socialinio pedagogo darbo metodų, teikiant pagalbą individams, šeimoms bei sprendžiant jų psichologines, socialines – ekonomines problemas bei palaikant individualų ryšį. Taip pat labai svarbus darbo metodas teikiant pagalbą grupinis darbas („<...>vaikas įtraukiamas į grupinį darbą<...>“. I₅). Socialinio pedagogo darbas su grupe Johnsono (2001) apibūdinimas, kaip socialinio pedagogo veikla, konsultuojant, skatinant, raginant mažas grupes spręsti savo socialines problemas. Informantai, kaip svarbius darbo metodus išskyrė: stebėjimą („<...>nuolatinis stebėjimas<...>“. I₃), socialinių įgūdžių formavimą („<...>rekomenduoju lankyti mokykloje veikiančią neformalaus ugdymo būrelį „socialinių įgūdžių mokykla<...>“. I₈), žaidimus („<...>žaidybinės situacijos<...>“. I₄), vaizdinės medžiagos žiūrėjimą („<...>filmų peržiūra smurto tema, kaip apsisaugoti, vėliau vyksta aptarimas<...>“. I₄), atvirkštinę psichologiją („<...>naudoju atvirkštinę psichologiją<...>“. I₆), anketavimą („<...>anketavimas <...>“. I₁), konsultacijas („<...>dirbant su vaiku individualiai, dažniausiai naudoju konsultacijas<...>“. I₄), piešimo (dailės) terapiją („<...>naudoju piešimo terapiją<...>“. I₄).

Apibendrinant, galima teigti, kad visi paminėti informantų metodai, teikiant pagalbą smurtą patyrusiam vaikui labai svarbūs. Tačiau visų pirma teikiant pagalbą vaikui svarbiausia – individualus pokalbis su vaiku, kurio metu galima laisvai bei saugiai išsikalbėti. Po individualaus pokalbio seka kiti darbo metodai, kurie papildo pagalbos procesą.

Klausimu „Jeigu teko susidurti su smurtą patyrusiu vaiku, papasakokite su kokiomis problemomis teko susidurti?“ siekiama išsiaiškinti su kokiais sunkumais susiduria informantai, teikdami pagalbą smurtą patyrusiems vaikams. (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Socialinio pedagogo problemos teikiant pagalbą smurtą patyrusiems vaikams

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Problemos teikiant pagalbą vaikams	Informacijos slėpimas	2	„<...>informacija buvo ganėtinai ilgai slepiama<...>“. (I ₁) „<...>tiesiog slepiami faktai<...>“. (I ₈)
	Priešiškumas	1	„<...>priešiškumas <...>“. (I ₂)
	Patirties stoka	1	„<...>mano patirties stoka <...>“. (I ₂)

(teiginys)	Neigimas	2	„<...>mama pati patiria smurtą nuo vyro, todėl neigia, kad jis muša vaiką<...>“. (I5) „<...>vaikai dažniausiai tai neigia, tėvai nepripažįsta<...>“. (I8)
Problemos teikiant pagalbą vaikams	Vaikai sunkiai atsiveria	5	„<...>vaikai pernelyg uždari, užsisklendę <...>“. (I4) „<...>atsiskleidžia didelis nepasitikėjimas savimi, o tai trukdo bendrauti su aplinkiniais<...>“. (I7)

Kaip matyti 6 lentelėje šis klausimas parodė, su kokiomis problemos susiduria informantai atskleisdami smurto atvejį. Išskirta kategorija – problemos teikiant pagalbą vaikams. Šiam klausimui buvo išskirtos tokios subkategorijos: *informacijos slėpimas, priešiškus, patirties stoka, neigimas, vaikai sunkiai atsiveria*. Daugiausiai informantų teigia, kad vaikai sunkiai atsiveria („<...>vaikai pernelyg uždari, užsisklendę <...>“. I4), slepia informaciją („<...>tiesiog slepiami faktai<...>“. I8), neigia, kad prieš juos smurtauojama („<...>vaikai dažniausiai tai neigia, tėvai nepripažįsta<...>“. I8). Taip pat socialiniai pedagogai teigė, kad jiems trūksta patirties („<...>mano patirties stoka <...>“. I2), sulaukia priešiškus („<...>priešiškus <...>“. (I2).

Apibendrinant, galima teigti, kad didžiausia problema, tai jog vaikai sunkiai atsiveria. Jie geriau nuslepia, meluoja. Anksčiau ar vėliau šis faktas atsiskleidžia, tačiau pagalba būna nebe tokia efektyvi.

Taip pat informantai teigia, kad vaikai dažnai neigia, meluoja, gina tėvus norėdami juos apsaugoti. Tačiau tuo pačiu kenčia, nes bijo pareiti namo, neturi kam pasipasakoti. Tokie vaikai turi daug problemų, kurios atsiliepia vėlesniame amžiuje. Artimoje aplinkoje patirtas smurtas vaikui, turi didžiulių neigiamų pasekmių, o pagalbos jam efektyvumas būna mažas. Vienas iš informantų teigia, kad susidūrus su smurto atveju pasireiškė patirties stoka. Informantas turėjo mažai patirties, nes tokių atvejų išaiškėja nedaug, todėl atsiskleidus, tokiai problemai dažnai ir specialistai susiduria su žinių bei įgūdžių stoka.

Klausimu „Kokios pasekmės smurtą patyrusiam vaikui?“ siekiama išsiaiškinti pasekmes, smurtą patyrusiam vaikui. (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Pasekmės su kuriomis susiduria smurtą patyręs vaikas

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Pasekmės smurtą patyrusiam vaikui	Nepasitikėjimas savimi	2	„<...>didelis vaiko nepasitikėjimas<...>“. (I6) „<...>atsiskleidžia didelis nepasitikėjimas savimi<...>“. (I7)

Pasekmės smurtą patyrusiam vaikui	(tėsinys)	Uždarumas	2	„<...>uždarumas<...>“. (I6) „<...>mergaitė uždara, nenori bendrauti<...>“. (I3)
		Smurtauja prieš kitus vaikus	1	„<...>smurtą patyrę vaikai yra linkę smurtauti prieš bendraamžius<...>“. (I4)
		Tyčiojasi	1	„<...>tyčiojasi<...>“. (I4)
		Delinkventinis elgesys	1	„<...>elgesys neadekvatus, netinkamas<...>“. (I4)
		Bendravimo sunkumai	1	„<...>trukdo bendrauti su aplinkiniais<...>“. (I7)

Atlikus interviu analizę, buvo sudaryta dar viena kategorija – pasekmės smurtą patyrusiam vaikui. Informantai teigia, kad pasireiškia vaiko nepasitikėjimas savimi („<...>atsiskleidžia didelis nepasitikėjimas savimi<...>“. I7), uždarumas („<...>uždarumas<...>“. I6), vaikas smurtauja prieš kitus vaikus, norėdamas atkeršyti už patirtą pažeminimą, smurtą namuose, ieško už save silpnesnių aukų („<...>smurtą patyrę vaikai yra linkę smurtauti prieš bendraamžius<...>“. I4), tyčiojimasis iš kitų vaikų („<...>tyčiojasi<...>“. I4), delinkventinis elgesys („<...>elgesys neadekvatus, netinkamas<...>“. I4). Pasak Jovaišos (2007) delinkventinis elgesys – (lot. delinquens – nusizengiantis) jaunimo polinkis nusikalsti, polinkis pažeisti socialines normas. Bendravimo sunkumai, dėl kurių vaikas gali nepritapti, jaustis atskirtas, gali išprovokuoti patyčias („<...>trukdo bendrauti su aplinkiniais<...>“. I7).

Apibendrinant informantų teiginius, galima teigti, kad visos šios problemos atsiranda dėl fizinių bausmių ar kitokių vaikams taikomų smurto formų. Vaikai patiriantys žiaurų elgesį šeimoje vėliau linkę savo neigiamus jausmus išlieti mokykloje, prieš bendraamžius. Vaikai dėl patiriamo smurto iš tėvų išreiškia susikaupusį pyktį prieš bendraamžius, nes jie lygūs ir silpnesni. Dažniausiai vaikai panaudoja tokį elgesio modelį, kurį perėmė vaikystėje iš savo šeimos. Neigiama žala padaryta vaikui, neatsiskleidžia iš karto. Netinkamas elgesys pradeda ryškėti pradinėje mokykloje, paauglystėje bendraujant su bendraamžiais.

3.3.2. Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su smurtaujančiais tėvais

Šios klausimų grupės tikslas – atskleisti socialinio pedagogo bendradarbiavimo naudą su tėvais; atskleisti taikomas socialines – pedagoginės pagalbos formas, dirbant su tėvais; problemas su kuriomis susiduriama teikiant pagalbą smurtaujantiems tėvams. Atsakymai į šiuos klausimus padeda išryškinti bendradarbiavimo naudą su tėvais, siekiant padėti nukentėjusiam vaikui.

Klausimu „Kuo, jūsų nuomone, bendradarbiavimas tarp tėvų ir specialistų gali būti naudingas?“ siekiama išsiaiškinti bendradarbiavimo naudą. (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Bendradarbiavimo tarp tėvų ir specialistų nauda

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Bendradarbiavimo nauda	Efektyvesnė pagalba	3	„<...>pagalba efektyvesnė<...>“. (I8)
	Greičiau išsprendžiama problema	2	„<...>įsitraukdami į pagalbos procesą padeda greičiau, efektingiau išspręsti problemą<...>“. (I1) „<...>problema lengvai išsprendžiama<...>“. (I4)
	Suteikiamos reikiamos žinios	1	„<...>tėvams teikiamos žinios apie vaikų auklėjimo būdus be smurto<...>“. (I2)
	Pasiekiamas teigiamas rezultatas	2	„<...>galima pasiekti rezultatų naudingu tėvams ir jų vaikams<...>“. (I3) „<...>greičiau pasiekiamas rezultatas<...>“. (I8)
	Geriau pamatomos šeimos problemos	2	„<...>bendravimas su tėvais atskleidžia pagrindinį jų šeimos auklėjimo modelį, ko pasakoje įmanoma išanalizuoti<...>“. (I6) „<...>susipažįsta su toje šeimoje vyraujančiomis problemomis, pamato situacija iš arti<...>“. (I7)
	Padedą suprasti vaiką	2	„<...>greičiau randa bendrą kalbą su vaiku<...>“. (I1) „<...>kartais net pavyksta jiems atverti akis ir pamatyti, kaip jie elgiasi<...>“. (I7)
	Darbo sėkmė	1	„<...>bendradarbiavimas yra sėkmingo darbo pamatas<...>“. (I4)

Šio klausimo „Kuo, jūsų nuomone, bendradarbiavimas tarp tėvų ir specialistų gali būti naudingas?“ analizė rodo, jog bendradarbiavimas tarp tėvų ir specialistų būtinas ir labai naudingas. Suteikiama daug efektyvesnė pagalba („<...>pagalba efektyvesnė<...>“. I8), greičiau išsprendžiama problema („<...>įsitraukdami į pagalbos procesą padeda greičiau, efektingiau išspręsti problemą<...>“. I1), suteikiamos reikiamos žinios („<...>tėvams teikiamos žinios apie vaikų auklėjimo būdus be smurto<...>“. I2), pasiekimas teigiamas rezultatas („<...>galima pasiekti rezultatų naudingu tėvams ir jų vaikams<...>“. I3), geriau pamatomos šeimos problemas („<...>susipažįsta su toje šeimoje vyraujančiomis problemomis, pamato situacija iš arti<...>“. I7), padeda suprasti vaiką („<...>greičiau randa bendrą kalbą su vaiku<...>“. I1), darbo sėkmė („<...>bendradarbiavimas yra sėkmingo darbo pamatas<...>“. I4). Teresevičienė, Gedvilienė (2000) teigia, kad bendradarbiavimas yra buvimas kartu su kitais, pokalbiai, pagalba kitiems,

dalijimasis medžiaga. Bendradarbiavimas labai naudingas, nes vienas kitą palaiko, suteikia žinių, pasidalinama savo patirtimi, išgyvenimais.

Apibendrinant, galima teigti, kad sprendžiant problemą labai svarbu dalyvauti visoms pusėms, t.y. vaikams, tėvams, specialistams. Tėvai įsitraukdami į pagalbos procesą padeda greičiau, efektingiau išspręsti problemą, rasti bendrą kalbą su vaiku. Jeigu specialistas dirba be tėvų, o tik su vaiku. Tai pagalba nebus efektyvi. Tėvai vėl naudos smurtą prieš vaikus, nes jiems atrodo kad jie teisūs ir normalu auklėti vaiką mušimu. Taip pat bendradarbiaujant su tėvais padedama greičiau pamatyti esančias problemas, situaciją iš arti.

Klausimu „*Kokios taikomos socialinės – pedagoginės pagalbos formos, dirbant su tėvais?*“ siekiama išsiaiškinti pagrindines socialinės – pedagoginės pagalbos formas dirbant su tėvais. (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Socialinio pedagogo taikomos socialinės – pedagoginės pagalbos formos, dirbant su tėvais

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Pagalbos formos	Individualus pokalbis	5	„<...>pasikviečiu tėvus individualiam pokalbiui<...>“. (I1) „<...>individualūs pokalbiai, per kuriuos galima atvirai pasikalbėti, patarti<...>“. (I3)
	Grupinis darbas	1	„<...>organizuoju grupinį darbą<...>“. (I1)
	Konsultacijos	4	„<...>tėvai konsultuojami<...>“. (I4) „<...>individualios konsultacijos<...>“. (I5)
	Švietimas	7	„<...>suteikiu žinių rūpimais klausimais; tėvų švietimas<...>“. (I3) „<...>pasiūloma literatūra pedagoginiais vaiko raidos klausimais – tėvų švietimas<...>“. (I5)
	Paskaitų skaitymas	1	„<...>paskaitos<...>“. (I8)
	Supažindinamas su LR galiojančiais įstatymais	2	„<...>supažindinu su Lietuvos galiojančiais įstatymais dėl tėvų teisių ir pareigų<...>“. (I1) „<...>supažindinimas su įstatymais<...>“. (I8)
	Įpareigojami	1	„<...>įpareigojami<...>“. (I4)
	Nukreipimas pas kitus specialistus	4	„<...>pastebėjus problemą, kuri išsiskynusi ir negaliu viena padėti nukreipiu pas kitus kolegas<...>“. (I1) „<...>į pagalbos tėvams ratą tenka įtraukti VTAT, PPT specialistus<...>“. (I4)
	Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis	1	„<...>bendradarbiavimas su kitomis institucijomis<...>“. (I4)

(tęsinys) Pagalbos formos	Psichologinė pagalba	1	„<...>psichologinę, dažnai pamokamąją, kaip bendrauti su vaiku, užvesti pokalbį<...>“. (I6)
	Vaizdinės medžiagos žiūrėjimas	1	„<...>vaizdinės medžiagos stebėjimas ir aptarimas<...>“. (I8)

Atlikus interviu analizę buvo atskleistos taikomos socialinės – pedagoginės pagalbos formos, dirbant su tėvais. Daugiausia informantų teigia, jog jie naudoja tokias pagalbos formas, kaip švietimas („<...> pasiūloma literatūra pedagoginiais vaiko raidos klausimais – tėvų švietimas<...>“. I5). Tėvų (globėjų, rūpintojų), mokytojų švietimas – vaiko raidos, gyvenimo įgūdžių ugdymo, socializacijos, bendravimo ir kitais klausimais (Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2011). Informantai prie svarbiausių pagalbos formų priskyrė ir individualius pokalbius („<...> individualūs pokalbiai, per kuriuos galima atvirai pasikalbėti, patarti<...>“. I3), konsultacijas, kurių metu tėvai gali pasikonsultuoti rūpimais klausimais („<...> tėvai konsultuojami<...>“. I4), nukreipimą pas kitus specialistus („<...> pastebėjus problemą, kuri išsisknijusi ir negaliu viena padėti nukreipiu pas kitus kolegas<...>“. I1), kartais nebepavyksta suteikti reikiamos pagalbos, todėl reikia nukreipti pas kitus specialistus. Supažindinimas su Lietuvos Respublikoje galiojančiais įstatymais („<...> supažindinu su Lietuvos galiojančiais įstatymais dėl tėvų teisių ir pareigų<...>“. I1). Kaip mažiau reikšmingas pagalbos formas informantai paminėjo: grupinį darbą („<...> organizuoju grupinį darbą<...>“. I1), paskaitų skaitymą („<...> paskaitos<...>“. I8), įpareigojimus („<...> įpareigojami<...>“. I4), bendradarbiavimą („<...> bendradarbiavimas su kitomis institucijomis<...>“. I4), psichologinę pagalbą („<...> psichologinę, dažnai pamokamąją, kaip bendrauti su vaiku, užvesti pokalbį<...>“. I6), vaizdinės medžiagos žiūrėjimą („<...> vaizdinės medžiagos stebėjimas ir aptarimas<...>“. I8).

Apibendrinant, galima teigti, jog informantai naudoja panašias darbo formas, kaip ir teikiant pagalbą vaikui. Labai svarbu šviesti tėvus, suteikti naudingos informacijos apie vaikų auklėjimą, atsakyti į įvairius tėvams rūpimus klausimus. Taip pat labai svarbus individualus pokalbis su tėvais. Nors darbas su tėvais ir yra labai svarbi pagalbos smurtą šeimoje patyrusiam vaikui sudedamoji dalis, tačiau tėvai ne visada noriai bendradarbiauja, ignoruoja socialinio pedagogo prašymą ateiti į mokyklą individualiam pokalbiui. Informantams dažnai tenka patiems lankytis mokinių namuose, kuriuose jie nelabai laukiami. Tai parodo kitas nagrinėjamas klausimas.

Klausimu „Jeigu teko teikti pagalbą smurtaujantiems tėvams, papasakokite su kokiomis problemomis teko susidurti?“ siekiama išsiaiškinti problemas su kuriomis susidūrė informantai teikiant pagalbą tėvams. (žr. 12 lentelę).

Socialinio pedagogo problemos su kuriomis teko susidurti teikiant pagalbą smurtaujantiems tėvams

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Problemos	Priešiškumas	2	„<...>tėvų priešiškusumas<...>“. (I1) „<...>teko susidurti su tėvų priešprieša<...>“. (I7)
	Nenoras bendrauti	5	„<...>nenori apie tai kalbėti<...>“. (I3) „<...>tėvai nenorėdavo net klausyti apie ką kalbama <...>“. (I7)
	Savo klaidų nepripažinimas	4	„<...>nemano, jog jie elgiasi teisingai ir nieko keisti nenori<...>“. (I4) „<...>nenoras pripažinti užgavus vaiką, padarius jam smurtinę ar moralinę žalą<...>“. (I6)
	Nusistatymas	3	„<...>tėvų nuostatos, kad fizinis smurtas yra tinkama auklėjimo priemonė<...>“. (I2) „<...>tėvai nesupranta, kad yra kitokių auklėjimo metodų<...>“. (I5)
	Atsiribojimas	1	„<...>tėvai šališki, nepriima pagalbos<...>“. (I1)
	Nerūpi vaikai	1	„<...>abejingi vaikams, nerūpi kas jiems atsitiks <...>“. (I8)
	Neįsileidžia į namus	2	„<...>atmetinėja kvietimus ateiti į mokykla, neįsileidžia į namus<...>“. (I3)

Atlikus interviu analizę paaiškėjo, su kokiomis problemomis susiduria informantai teigdami pagalbą vaikams. Nenoras bendrauti, tai įrodė teiginys („<...>tėvai nenorėdavo net klausyti apie ką kalbama <...>“. I7). Dauguma tėvų nepripažįsta smurtavę prieš vaikus, jiems atrodo normalu mušti vaiką, tai įrodė teiginys savo klaidų nepripažinimas („<...>nenoras pripažinti užgavus vaiką, padarius jam smurtinę ar moralinę žalą<...>“. I6), nusistatymas („<...>tėvų nuostatos, kad fizinis smurtas yra tinkama auklėjimo priemonė<...>“. I2), priešiškusumas („<...>teko susidurti su tėvų priešprieša<...>“. I7), neįsileidžia į namus („<...>atmetinėja kvietimus ateiti į mokykla, neįsileidžia į namus<...>“. I3), atsiribojimas („<...>tėvai šališki, nepriima pagalbos<...>“. I1), nerūpi vaikai („<...>abejingi vaikams, nerūpi kas jiems atsitiks <...>“. I8). Rupšienė, Grikštienė (2007) atskleidė socialinių pedagogų įvardintas problemas: 1) tėvų atsakomybės vengimas; 2) tėvų kvietimų bendradarbiauti ignoravimas; 3) susiekimo problemos; 4) problemos pripažinimas; 5) problemos slėpimas; 6) tėvų išankstinės neigiamos nuostatos; 7) netinkamas gyvenimo būdas.

Šios problemos atskleidžia, kad paaiškėjus smurto atvejui tėvai neigiamai reaguoja į socialinio pedagogo pagalbos teikimą. Tėvai neįsileidžia į namus, ignoruoja skambučius. Aplankius tėvus, jie

būna apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų, agresyvūs, nekalba, varo laukan. Dažnai reikia kreiptis pagalbos į aukštesnes institucijas. Socialinio pedagogo darbas su tėvais yra būtinas siekiant padėti vaikui, tačiau tėvų nenoras pripažinti problemą ir ją spręsti labai apsunkina problemos sprendimo eigą ir procesą, nes tėvams dažnai visiškai nerūpi, kas atsitiks su jų vaiku.

3.3.3. Socialinių pedagogų koordinavimo problemos teikiant pagalbą

Šios klausimų grupės tikslas – atskleisti socialinio pedagogo koordinavimo problemas teikiant pagalbą mokiniams, jų tėvams, mokyklos bendruomenei. Socialinis pedagogas kartu su mokytojais švietimo pagalbos specialistais, administracija koordinuoja socialinės pedagoginės pagalbos teikimą, vykdo stebėseną, teikia siūlymus administracijai dėl socialinės pedagoginės pagalbos priemonių įgyvendinimo ir jų veiksmingumo užtikrinimo (Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2011). Pirmiausia aiškinamasi kaip sekasi bendradarbiauti su administracija, su kokiomis socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis tenka bendradarbiauti organizuojant pagalbą smurtą patyrusiam vaikui, kaip prie bendradarbiavimo prisideda klasės auklėtojai. Atsakymai į šiuos klausimus padeda išryškinti, tai su kokiomis problemos susiduria socialinis pedagogas teikdamas pagalbą vaikui ir kaip svarbu, kad visi bendradarbiautų. Kaip teigia vienas iš informantų bendradarbiavimas naudingas („<...>naudingas nes ne viską gali padaryti vienas žmogus, o ir galių jis tiek neturi. <...>“. (I3). Būna situacijų, kai socialiniam pedagogui pavojinga vienam važiuoti į šeimą, nes joje yra agresyvių asmenų, girtuokliaujama, vaiko gyvybei kyla pavojus. Tada socialinį pedagogą privalo lydėti policija, vaikų teisės.

Klausimu „Kaip sekasi bendradarbiauti su administracija?“ siekta atskleisti kaip administracija bendradarbiauja su socialiniu pedagogu, kaip padeda atsiradus problemai, ištikus bėdai, prašant pagalbos smurto atveju. (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su administracija

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Bendradarbiavimas su administracija	Palaiko	2	„<...>palaiko socialinės pagalbos teikimą<...>“. (I2) „<...>susidūrus su kokia problema jaučiu palaikymą, paskatinimą<...>“. (I8)
	Noriai padeda	6	„<...>visada padeda<...>“. (I3)

(teiginys)			„<...>bendradarbiauja noriai ir labai aktyviai<...>“. (I4) „<...>noriai atlieka savo darbus<...>“. (I7)
------------	--	--	--

Šio klausimo „*Kaip sekasi bendradarbiauti su administracija?*“ analizė rodo, jog mokyklos administracija neatsisako ir padeda atsiradus problemai. Daugiausiai informantų teigia, kad noriai padeda („<...>bendradarbiauja noriai ir labai aktyviai<...>“. I4), („<...>visada padeda<...>“. I3). Kiti informantai teigia, kad administracija palaiko („<...>susidūrus su kokia problema jaučiu palaikymą, paskatinimą<...>“. I8); („<...>palaiko socialinės pagalbos teikimą<...>“. I2). Palaikymas, paskatinimas labai svarbus, nes jei nėra pagalbos iš šalies, pagalbą teikti žymiai sunkiau.

Taigi, informantai teigia, kad administracija jiems visada padeda, bendradarbiauja noriai, neatsisako prašant pagalbos. Susidūrus su kokia problema palaiko, paskatina. Geras kontaktas, bendradarbiavimas su administracija leidžia užtikrinti geresnę socialinės pedagoginės pagalbos teikimą, teikti geresnę, veiksmingesnę pagalbą.

Klausimu „*Su kokiomis socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis Jums dažniausiai tenka bendradarbiauti?*“ siekiama išsiaiškinti su kokiomis institucijomis tenka bendrauti, pasitelkti į pagalbą organizuojant bei teikiant pagalbą smurtą patyrusiam vaikui. (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Bendradarbiavimas su socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis organizuojant pagalbą smurtą patyrusiam vaikui

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Bendradarbiavimas su socialines paslaugas teikiančios institucijos	Vaikų teisių apsaugos tarnyba	8	„<...>dažniausiai su vaiko teisių apsaugos tarnyba<...>“. (I1) „<...>vaiko teisių paslaugos skyriais<...>“. (I2)
	Seniūnija	5	„<...>su seniūnijomis<...>“. (I2) „<...>miesto ir kaimiškąją seniūniją<...>“. (I5)
	Psichologine pedagogine tarnyba	5	„<...>psichologine pedagogine tarnyba <...>“. (I1) „<...>psichologine pedagogine tarnyba <...>“. (I4)
	Policija	6	„<...>policijos komisariatu<...>“. (I3) „<...>policija (nepilnamečių reikalų inspekcija) <...>“. (I4)
	Vaiko gerovės įstaiga	1	„<...>vaikų gerovės įstaiga<...>“. (I7)

Rezultatų analizė parodo, kad dažniausiai kitų institucijų dalyvavimas yra būtinas. Informantai teigia, kad dažniausiai bendradarbiauja su vaikų teisių apsaugos tarnyba („<...>dažniausiai su vaiko teisių apsaugos tarnyba<...>“. I1), policija („<...>policija (nepilnamečių reikalų inspekcija) <...>“. I4), seniūnija („<...>miesto ir kaimiškąją seniūnija<...>“. I5), psichologine pedagogine tarnyba („<...>psichologine pedagogine tarnyba <...>“. I4), vaiko gerovės įstaiga („<...>vaikų gerovės įstaiga<...>“. I7). Mokykla, teigdama socialinę pedagoginę pagalbą, bendradarbiauja su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, sveikatos priežiūros, teisėtvarkos institucijomis, kitais asmenimis (Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2011).

Apibendrinat, galima teigti, kad dažniausiai informantai bendradarbiauja su vaikų teisių apsaugos tarnyba. Tačiau ne ką mažiau svarbios ir kitos socialines paslaugas teikiančios institucijos. Mokslininkai Bagdonas (1994), Kučinskas, Kučinskienė (2000), ir kt. pažymi, kad vaikų pedagoginėms, socialinėms ir psichologinėms problemos spręsti reikalinga kompleksinė pagalba ir darbas turi vykti integruotai. Spręsdami vaiko problemas ugdymo įstaigoje, specialistai turi teikti kompleksinę pagalbą: analizuoti, spręsti ir padėti vaikams. Skirtingi specialistai kompleksinių vaiko problemų pavieniui išspręsti negali.

Klausimu „Kaip su Jumis bendrauja klasės auklėtojai?“ siekiama išsiaiškinti, kaip su socialiniu pedagogu bendradarbiauja klasės auklėtojai. Klasės auklėtojai gali greičiau pastebėti smurto atvejį, nes jie su savo auklėtiniais bendrauja artimiau bei dažniau nei socialinis pedagogas. Todėl klasės auklėtojo nuoširdus bendravimas su vaiku, socialiniu pedagogu gali padėti greičiau išspręsti problemą dėl smurto artimiausioje aplinkoje. (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su klasės auklėtojais

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Iš klasės auklėtojų pagalbos sulaukiama	Kviečiasi į pagalbą	2	„<...>priima pagalbą išklauso patarimus ir juos panaudoja<...>“. (I8)
	Bendradarbiauja	1	„<...>bendradarbiaujame<...>“. (I1)
	Noriai bendrauja	1	„<...>kviečiasi į klasių valandėles<...>“. (I1)
	Konsultuojasi	2	„<...>ateina pasikalbėti, gauti patarimų įvairiais klausimais<...>“. (I7)
	Praneša apie iškilusias problemas	3	„<...>dažnai klasės auklėtojai išsipasakoja apie patiriamas problemas<...>“. (I6)
	Slepia problemas	1	„<...>slepia problemas<...>“. (I4)

Iš klasės auklėtojų pagalbos nesulaukiama	Ignoruoja socialinio pedagogo rekomendacijas	2	„<...>kiti ignoruoja, kreipiasi tik kai problema „įsisenėjusi“ <...>“. (I ₂)
	Perkelia atsakomybę socialiniui pedagogui	1	„<...>visą atsakomybę perkelia socialiniui pedagogui<...>“. (I ₄)

Išanalizavus atsakymą į klausimą „*Kaip su Jumis bendrauja klasės auklėtojai?*“ išryškėjo dvi kategorijos: *iš klasės auklėtojų pagalbos sulaukiama ir iš klasės auklėtojų pagalbos nesulaukiama*. Iš pirmos kategorijos išskirtos trys subkategorijos. Informantų teigimu, klasės auklėtojai kviečiasi pagalbos („<...>priima pagalbą išklauso patarimus ir juos panaudoja<...>“. I₈), bendradarbiauja („<...>bendradarbiaujame<...>“. I₁), noriai bendrauja („<...>kviečiasi į klasių valandėles<...>“. I₁), konsultuojasi įvairiais klausimais, klausia patarimo („<...>ateina pasikalbėti, gauti patarimų įvairiais klausimais<...>“. I₇), praneša apie iškilusias problemas („<...>dažnai klasės auklėtojai išsipasakoja apie patiriamas problemas<...>“. I₆). Šapelytė ir kt. (2002), Sakalauskaitė (2004) nurodo, kad socialiniai pedagogai ir klasių auklėtojai dažnai sprendžia tas pačias socialines problemas mokykloje: pamokų praleidimo, dėl netinkamo elgesio; finansinių problemų; vaikų neatsargumo; agresyvumo; patiriamo smurto; alkoholio ir narkotikų naudojimo, socialinės atskirties. Todėl jų tikslas bendras – bendradarbiauti kartu ir padėti vaikui išspręsti problemas.

Apie klasės auklėtojų pagalbos sulaukimą informantai atsiliepia ir nepalankiai, tą parodo kategorija iš klasės auklėtojų pagalbos nesulaukiama, dažnai slepia problemas, bando išspręsti savarankiškai („<...>slepia problemas<...>“. I₄), klasės auklėtojas neatskleidžia problemos, nenori priimti patarimų, pastebėjimų („<...>kiti ignoruoja, kreipiasi tik kai problema „įsisenėjusi“ <...>“. I₂), atsiradus problemai dažnai bando numesti atsakomybę socialiniam pedagogui („<...>visą atsakomybę perkelia socialiniui pedagogui<...>“. I₄). Ištikus problemai kaltina socialinį pedagogą, kad jis nesidomėjo esama padėtimi, nors klasės auklėtojas gali greičiau pastebėti įvairias problemas susijusias su vaiku, nes su savo auklėtiniais bendrauja dažniau nei socialinis pedagogas.

Taigi, socialinio pedagogo bendradarbiavimą su klasės auklėtojais informantai vertina skirtingai – vieni sulaukia pagalbos, kiti nesulaukia. Tačiau norint pastebėti problemas, užkirsti kelią jų atsiradimui, tarp socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo, nuolatos turi vykti glaudus bendradarbiavimas.

3.3.4. Prevencinė pagalba

Šios klausimų grupės tikslas – išsiaiškinti socialinio pedagogo taikomas prevencines programas, siekiant sumažinti smurto šeimoje problemą. Prevencijos metodai pirmiausia turi

apsaugoti jau nukentėjusius bei rizikos zonoje esančius vaikus. Prevencijos strategija turi veikti visais įmanomais lygiais ir įtraukti visus, kurie yra susiję su šia problema. Pirmiausia aiškinamasi, kokios prevencinės programos yra vykdomos ir koks yra jų veiksmingumas.

Interviu klausimyne buvo pateiktas klausimas „Kokios prevencinės programos yra vykdomos?“. Šiuo klausimu siekiama išsiaiškinti, kokių prevencinių priemonių imasi socialinis pedagogas, siekdamas sumažinti smurtą šeimoje, apsaugoti, kad tokių atvejų mažėtų arba iš viso nebūtų. (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Socialinio pedagogo vykdomos prevencinės programos

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Prevencinių programų vykdymas	Įvairios programos	6	„<...>vykdoma nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011-2015 metų programa<...>“. (I1) „<...>įvairios programos, kaip apsisaugoti nuo smurto<...>“. (I7)
	Projektai	1	„<...>dalyvaujame įvairiuose projektuose<...>“. (I1)
	Konsultacijos	1	„<...>konsultacijos teikiamos<...>“. (I3)
	Socialinių įgūdžių ugdymas	1	„<...>socialinių įgūdžių ugdymas<...>“. (I2)
	Renginiai	1	„<...>organizuojami renginiai, kaip apsisaugoti nuo smurto<...>“. (I6)
	Švietimas	3	„<...>švietimas, kaip apsisaugoti nuo smurto, teikiama informacija apie smurtą šeimose pagalbos telefonai<...>“. (I3) „<...>rengia skelbimus, stendus<...>“. (I7)
	Grupinis darbas	2	„<...>su vaikais žiūrime filmus, dalyvaujam „forumo teatro“ metodo veikloje<...>“. (I1) „<...>žiūrėjimas filmų, žaidimai klasės valandėlių metu dirbant su tikslinėmis grupėmis<...>“. (I3)

Siekiant atskleisti socialinio pedagogo prevencines programas buvo išskirtos septynios subkategorijos. Dažniausiai informantai teigia, kad vykdo įvairias programas („<...>vykdoma nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011-2015 metų programa<...>“. I1), švietimas („<...>švietimas, kaip apsisaugoti nuo smurto, teikiama informacija apie smurtą šeimose pagalbos telefonai<...>“. I3), grupinis darbas („<...>žiūrėjimas filmų, žaidimai klasės valandėlių metu dirbant su tikslinėmis grupėmis<...>“. I3). Darbas grupėje – gyvenimo įgūdžių

ugdymas, pagalba sprendžiant problemas, tėvų (globėjų, rūpintojų), mokyklos bendradarbiavimo skatinimas ir kita (Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2011). Darbas grupėje labai naudingas, nes vaikai mokomi apsisaugoti nuo patiriamo smurto, vaidinamos įvairios gyvenimiškos situacijos. Dalyviai drauge bando ieškoti galimų išeičių problemai spręsti. Vaikai mokosi vienas iš kito, todėl tai geriausia prevencija. Informantai išskyrė dalyvavimą projektuose („<...>dalyvaujame įvairiuose projektuose<...>“. (I1), konsultacijas („<...>konsultacijos teikiamos<...>“. I3), socialinių įgūdžių ugdymą, kurio metu vaikai mokosi, kaip apsisaugoti nuo smurto, per įvairias žaidybines situacijas („<...>socialinių įgūdžių ugdymas<...>“. I2).

Apibendrinant, galima teigti, kad informantai vykdo įvairius prevencinius metodus siekdami apsaugoti vaikus nuo smurto. Prevencinės programos padeda tiek patyrus smurtą, tiek siekiant užkirsti kelią, kad smurto būtų išvengta. Veiksmingiausia prevencija, tai įvairios programos, švietimas, grupinis darbas ir t.t. Tačiau į prevencines programas turi būti įtraukiami vaikai, tėvai, mokytojai, bendruomenė.

Paskutiniuoju klausimu „Ką manote apie šių programų veiksmingumą?“ informantai išreiškė savo nuomonę, kuo šios programos veiksmingos. (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Socialinio pedagogo nuomonė apie programų veiksmingumą

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Programų veiksmingumas	Veiksmingos	3	„<...>tėra buvę mažai smurto atvejų, tai parodo programų veiksmingumą<...>“. (I3) „<...>veiksmingos, nes suteikia socialinių įgūdžių, apsisaugoti nuo smurto<...>“. (I8)
	Programos naudingos	2	„<...>kiekviena programa yra naudinga<...>“. (I6) „<...>mokiniai gauna žinių ir įgūdžių<...>“. (I5)
	Duoda geresnių rezultatų	1	„<...>kiekvienas darbas padarytas iš širdies, duoda didesnių ar mažesnių rezultatų<...>“. (I4)
	Padedą apsisaugoti	1	„<...>žino, kaip apsisaugoti prieš smurtą, kur kreiptis pagalbos<...>“. (I7)
	Negarantuoja problemos išnykimo	1	„<...>programos negarantuoja visiško problemos išnykimo <...>“. (I4)
	Nepakanka vykdomų programų	1	„<...>vien mokyklos vykdomų programų nepakanka<...>“. (I2)

Analizuojant šį klausimą buvo iškirta viena kategorija *programų veiksmingumas* ir šešios subkategorijos, iš kurių dažniausiai pasikartojančios veiksmingos („<...>veiksmingos, nes suteikia socialinių įgūdžių, apsisaugoti nuo smurto<...>“. I8), programos naudingos („<...>mokiniai gauna žinių ir įgūdžių<...>“. I5), duoda geresnių rezultatų („<...>kiekvienas darbas padarytas iš širdies, duoda didesnių ar mažesnių rezultatų<...>“. I4), padeda apsisaugoti („<...>žino, kaip apsisaugoti prieš smurtą, kur kreiptis pagalbos<...>“. I7). Tačiau informantai teigia, kad jos negarantuoja problemos išnykimo („<...>programos negarantuoja visiško problemos išnykimo <...>“. I4), nepakanka vykdomų programų („<...>vien mokyklos vykdomų programų nepakanka<...>“. I2).

Taigi, dauguma informantų teigia, kad vykdomos programos veiksmingos bei naudingos, nes padeda apsisaugoti, suteikia žinių. Tačiau vien jų organizavimas negali užkirsti kelio ir negarantuoja problemos išnykimo.

Apibendrinimai:

- Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikai, dėl patirto smurto šeimoje, į socialinį pedagogą kreipiasi labai retai. Dažniausiai smurtą prieš vaikus naudoja alkoholi vartojantys tėvai, asocialios šeimos. Tačiau vis didėja tendencija, kad vaikai patiria smurtą iš vadinamų „normalių šeimų“, kuriose tėvai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. Pagalba vaikui teikiama įvairi: psichologinė, bendravimas, išklausymas, problemos sprendimas, analizavimas. Problemai spręsti naudojami įvairūs metodai, dažniausiai akcentuojamas: individualus darbas su vaiku, grupinis darbas, pokalbiai, stebėjimas, anketavimas, socialinių įgūdžių formavimas, žaidimai. Teikiant pagalbą smurtą patyrusiems vaikams yra susiduriama su įvairiausiomis problemomis: vaikai slepia informaciją, neigia, sunkiai atsiveria. Pasekmės smurtą patyrusiam vaikui labai skaudžios: nepasitikėjimas savimi, uždarumas, smurtavimas prieš kitus vaikus, patyčios.
- Bendradarbiavimas su tėvais yra labai naudingas, nes suteikiama efektingesnė pagalba, problema išsprendžiama greičiau, pasiekiamas teigiamas rezultatas, geriau pamatomos šeimos problemos. Dažniausiai taikomos socialinės – pedagoginės pagalbos formos dirbant su tėvais: švietimas, individualus pokalbis, konsultacijos, nukreipimas pas kitus specialistus. Tyrimai rodo, kad dažniausiai teikiant pagalbą smurtaujantiems tėvams susiduriama su tokiomis problemomis: nenoras bendrauti, savo klaidų nepripažinimas, nusistatymas. Šios problemos, o ypač tėvų nenoras bendradarbiauti, labai apsunkina socialinio pedagogo darbą su smurtą patyrusiu vaiku, kadangi tėvai yra tiesiogiai susiję su problema ir tik su jų pagalba bus galima išspręsti esamą situaciją.

- Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad labai svarbu bendradarbiauti su administracija. Administracija ištikus problemai visada palaiko bei padeda. Teikiant pagalbą neužtenka vien socialinio pedagogo pagalba. Dažnai į pagalbą tenka pasikviesti vaikų teises, policiją, seniūniją, psichologinę pedagoginę tarnybą. Teikiant pagalbą labai svarbus glaudus bendradarbiavimas su klasės auklėtojais, tačiau ne visi socialiniai pedagogai iš jų sulaukia pagalbos.
- Prevencinių programų vykdymas padeda apsaugoti ir sumažinti smurto apraiškas. Tyrimas parodė, kad vykdomos įvairios prevencinės programos, vaikų švietimas, grupinis darbas su tikslinėmis grupėmis, konsultacijos, projektai. Tyrimo rezultatai parodė, kad programos labai naudingos ir veiksmingos. Kiekviena vykdoma prevencinė programa duoda naudos.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atkleidė, kad smurtas – tai bet kokie fiziniai, emociniai, seksualiniai ar kitokie veiksmai nukreipti prieš kitą asmenį siekiant jam pakenkti. Šie veiksmai gali nepataisomai pažeisti kiekvieno žmogaus, ypač vaiko psichiką, pastūmėti asocialaus elgesio link. Smurtas gali būti fizinis, emocinis, seksualinis, ekonominis, prie jo taip pat priskiriamas ir nesirūpinimas vaiku, nepriežiūra. Smurto pasireiškimui įtakos turi alkoholio ir narkotikų vartojimas, tėvų vaikystėje patirtas fizinis smurtas, bloga socialinė – ekonominė šalies padėtis, tėvų išsilavinimas, nepageidautinas vaikas šeimoje, konfliktinė šeimos situacija, vieniša motina ar tėvas, tėvų skyrybos, asocialios šeimos, nebiologinis tėvas ar motina, tėvai pabuvoję įkalinimo įstaigoje, tėvai – psichikos ligoniniai. Vaikai patyrę smurtą iš tėvų susiduria su įvairiausiomis problemomis, kurios trukdo vaiko socializacijai. Bet kurios formos prievarta vaikui gali sukelti intensyvias, ilgalaikes, jo psichosocialinę raidą žalojančias pasekmes. Vaikystėje patirtos prievartos pasekmės, kurios gali lydėti vaiką visą tolimesnį gyvenimą. Tokie vaikai nepasitiki savo jėgomis, nemoka užmegzti ilgalaikių santykių, nemoka kontroliuoti savo elgesio, išreikšti jausmų ir kt. Patirtas smurtas, ypač ankstyvoje vaikystėje, gali sutrikdyti normalią vaikų raidą: vaikams būdingi kalbos raidos sutrikimai, emocijų problemos, nesocialus elgesys.
2. Socialinis pedagogas turi būti vaiko advokatas, ginti vaiko interesus, spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, dirbti su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ar fizinį išnaudojimą, vykdyti įvairias prevencines programas, organizuoti vaikų užimtumą, skatinti mokymosi motyvaciją ir t.t. Socialinio pedagogo veiklos svarba, dirbant individualiai su vaikais ir šeimomis, atsispindi, aiškinantis šeimos problemas, koordinuojant, planuojant, teikiant ir įvertinant pagalbą šeimai. Socialinės pagalbos turinio, formų bei metodų pasirinkimą lemia konkrečios šeimos turimos problemos. Socialinis pedagogas dirbdamas su vaiku ir šeima dažniausiai taiko individualius metodus.
3. Empiriniu tyrimu nustatyta, jog sprendamas smurto šeimoje problemą socialinis pedagogas pirmiausia organizuoja pagalbą vaikui patiriančiam smurtą šeimoje. Pastebėjęs arba gavęs signalą, kuris kelia susirūpinimą apie smurtavimą šeimoje, renka konkrečią informaciją – faktus, apklausia auką, liudininkus ir smurtautoją. Pagalba vaikui teikiama įvairi: psichologinė pagalba, bendravimas, išklausymas, problemos sprendimas, analizavimas. Problemai spręsti naudojami įvairūs metodai, tyrimo metu labiausiai akcentuojamas: individualus darbas su vaiku, grupinis

darbas, pokalbiai, stebėjimas, anketavimas, socialinių įgūdžių formavimas, žaidimai. Individualiai dirbdamas su smurtą patyrusiu ar stebėjusiu vaiku, socialinis pedagogas pirmiausia siekia įgyti vaiko pasitikėjimą, kad šis atsivertų ir pasipasakotų. Į pagalbos procesą įtraukiami tėvai, auklėtojai ir kitos institucijos. Planuojant veiklą su tėvais, socialinis pedagogas tai pat kruopščiai ir detalai susiplanuoja veiklos planą, pagal kurį dirbs. Tačiau dalis socialinių pedagogų dirbdami su tėvais susiduria su tėvų nenoru bendradarbiauti, problemų ignoravimu ir priešinimusi socialinio pedagogo siūlomai pagalbai, o tai apsunkina pagalbos procesą.

4. Remiantis empirinio tyrimo analize galima teigti, kad prevencinių programų vykdymas padeda apsaugoti ir sumažinti smurto apraiškas. Tyrimas parodė, kad vykdomos įvairios prevencinės programos, vaikų švietimas, grupinis darbas su tikslinėmis grupėmis, konsultacijos, projektai. Tyrimo rezultatai parodė, kad programos labai naudingos ir veiksmingos. Tačiau vien prevencinių programų organizavimo, nepakanka norint apsaugoti vaikus nuo smurto. Jos tik iš dalies gali padėti sumažinti problemą, suteikti žinių, įgūdžių, kaip reikia apsaugoti nuo patiriamo smurto, ką reikia daryti, kur kreiptis.

Literatūra

1. Abromaitienė, L., Liaudinskienė G. (2004). *Smurto šeimoje poveikis vaikų socializacijai vidurinėje mokykloje*. Socialiniai moksliai Nr. 3 (45).
2. Afanasjeva, T. (1986). *Šių dienų šeima*. Kaunas: Šviesa.
3. *Apsaugokime savo vaikus nuo smurto ir prievartos*. http://www.kvsc.lt/04_sveikata/c_gyv_sveikata/smurtas.htm. (žiūrėta 2013-01-07).
4. Aukštiejienė, R. (2000). *Socialinis pedagogas – vizija ar tikrovė?*// Dialogas, 25, p. 2.
5. Bagdonas, A. (1994). *Socialinis darbas Lietuvoje: Raidos, praktikos ir akademinis aspektas. Socialinė teorija, empirika, politinė praktika*. Vilnius: VU.
6. Barilienė, A. (2004). *Socialinio pedagogo pagalba vaikams, patiriantiems šeimoje geriančių tėvų smurtą*. (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2004).
7. Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. (2002). *Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės. Socialinio pedagogo ABC. Socialinis ugdymas*. Vilnius: VPU.
8. Bulotaitė, L., Pivorienė, R. V. Sturlienė, N. (2001). *Drauge su vaiku: psichologo patarimai mokytojams*. Vilnius: ŠMM.
9. Comton, B. R., Galaway. (1989). *Social work process*. Wadsworth Publishing Company Belmont. California.
10. Čyžaitė, R. (2010). *Socialinio pedagogo darbo formos teikiant pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą šeimoje*. https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:1WW1p894BNQJ:https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/download/204/201+&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEShEEU107VcqcGKvEmluKW7SwNEGR0CDE3TaiTS11Re_bEUv-Nb6GIGq3ts5vKQU5PgnS0hLMxkUKUu8hsHd7T7U3D_OL4bugcSdFB086uu1P0crabppCQdiCLMx18PMrwSgdwQ&sig=AHIEtbRRWzVfsp2a53sSqNwftimhgy3i0g (žiūrėta 2013-01-04).
11. *Fizinio smurto prieš vaikus pasekmės*. http://www.children.lt/?_nm_lid=TVN3ekxETXNNU3d3&_nm_lid=0&session=no (žiūrėta 2013-01-10).
12. Gershoff, E. T. (2002). *Parental Corporal Punishment and Associated Child Behaviors and Experiences: A Menalytic and Theoretical Review*//Psychological Bulletin. Vol. 128. No. 4.
13. Gilligan, J. (2002). *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas.

14. Įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo // Švietimo ir mokslo ministerijos. 2002, Nr. 1667. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161532 (žiūrėta 2013-02-23).
15. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika. Bendras požiūris*. Vilnius: VU.
16. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
17. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
18. Kairienė, B. (2002). *Jaunuolių, patyrusių tėvų agresiją, psichosocialinė raida ir pedagoginės korekcijos galimybės*. (Nepublikuota daktaro disertacijos santrauka, Kaunas, 2002).
19. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
20. Kučinskas, V. Kučinskienė R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. Vilnius: VPU.
21. Kurienė, A. (2007). *Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam*. Vilnius: „Sapnų sala“.
22. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU.
23. Laurinaitis, E. (1996). *Prievarta kaip egzistencijos problema. Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta*. Vilnius.
24. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
25. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
26. Litvinienė, J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
27. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: ŠPL.
28. Misiukevičienė, O. (2007). *Socialinių pedagoginių problemų bendrojo lavinimo mokykloje sampratos matmenys* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007).
29. Miškinis, K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
30. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
31. Palujanskienė, A., Uzdila, J. V. (2004). *Agresija ir konfliktai mokykloje*. *Pedagogika*, Nr. 73/2004, p. 124 – 127.
32. Ribes, R. M., Balsells, A., Filella, G., Sodevila, A. (2009). The professional Competences of the Social Educators during the Practicum: *European Journal of Social Education*. 16-17, 123-137.
33. Rumpf, J. (2004). *Rėkia, pešasi, viską gadina: kaip elgtis su agresyviais vaikais*. Kaunas: Šviesa.

34. Rupšienė, L., Grikštienė, J. (2007). *Socialinių pedagogų bendradarbiavimas su paauglių tėvais, vykdant mokyklos nelankymo prevenciją*. Tiltai, 2(39).
35. Sakalauskaitė, V. (2004). Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos institucijomis. *Socialinis ugdymas*. VII, 61-66.
36. *Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba*. (2008). Vilnius: Lodvila.
37. *Socialinio pedagogo kvalifikacijos reikalavimai*. (2001). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2013-02-21).
38. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1? (žiūrėta 2013-04-04).
39. Straus, M. A., Stewart, J. H. (1999). *Corporal Punishment by American Parents: National Data on Prevalence, Chronicity, Severity, and Duration, in Relation to Child and Family Characteristics/Clinical Child and Family Psychology Review*. Vol. 2. No. 2.
40. Sutton, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
41. Šapelytė, O. (2002). Socialinio pedagogo veiklos modeliavimas reguliuojant tarpusavio santykius mokykloje. *Socialinis darbas*. Nr. 2(2), 64–72.
42. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (2004). Vilnius: Alma litera.
43. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
44. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto centras.
45. Turner, S. M. (2003). *Something to Cry About: An Argument Against Corporal Punishment of Children in Canada// The International Journal of Children's Rights*. Vol. 11.
46. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai: vadovėlis aukštosioms mokykloms*. Vilnius: Evalda.
47. Valiukevičiūtė, J. (2005). *Moterų patiriančių smurtą, ir jų vaikų teisių apsauga. Buitinio smurto psichologinis poveikis vaikams ir pagalbos teikimo principai*. Seminaras. <http://www.lygus.lt/ITC/files/smurtas/vaiko.doc>. (žiūrėta 2013-01-21).

Kornelija Gedaminskaitė

THE CHARACTERISTICS OF WORK BY SOCIAL PEDAGOGUE WITH CHILDREN WHO EXPERIENCED VIOLENCE IN FAMILY

The Bachelor Theses

Summary

The Bachelor's paper analyses the work of social pedagogues with children who experienced violence in family. The aim of the paper – to determine the characteristics of work by social pedagogues with children who experienced violence in family.

Analysing the characteristics of work by social pedagogues with children who experienced violence in family to reveal the coordination problems and preventive activities in order to help a child who experienced violence in family, the qualitative investigation has been chosen using Content Analysis Method. 8 social pedagogues from Siauliai region schools and gymnasiums were questioned in the research.

The use of interview method was aimed at finding out ways and methods of help working with children having experienced violence in family, the benefits of cooperation with abusive parents, what coordination problems occur providing aid, what preventive programmes are pursued in order to reduce violence. The analysis of research data revealed social pedagogues' helping children who suffered violence in family personal experiences.

The research determined ways and methods used by social pedagogues working with children who suffered violence in family. Various forms of aid were offered: psychological, communication, listening, problem solving and analysing. To solve problems different methods were used: individual work, group work, conversation, observation, questionnaire, building social skills, games. The research revealed that cooperation with parents is very useful because the help becomes more effective, the problems are solved faster, family problems might be seen better and the result can be positive. The research highlighted that there are numerous problems, the cooperation is not always successful and it is not easy to receive help. The research also showed that different preventive and educational programmes, group work with purposive groups, consultations, different projects are pursued.

The research maintains that working with children who experienced violence in family social pedagogues use various ways and methods of help. However, this assistance is not always effective since parents ignore the process making it complicated. Violence in family might have serious after-effect influencing child's future life. The aim of research was achieved determining characteristics of social pedagogues' work with children who experienced violence in family.

Key words: social pedagogues' work, violence in family, ways and methods of help.